

Rasové a etnické předsudky v postojích dnešní mladé generace

Michaela Zachrlová

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela ZACHRLOVÁ**
Osobní číslo: **H08249**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Rasové a etnické předsudky v postojích dnešní
mladé generace**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek pro praktickou část práce.
Provedení kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.
Přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FREDRICKSON, George M. Rasismus – Stručná Historie. Brno: Jiří Buchal – BB/art, 2003. 157 s. ISBN 80-7341-124-5.

GIDDENS, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 2000. 596 s. ISBN 80-7203-124-4

CHMELÍK, Jan. Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. Praha: Linde Praha, a.s., 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu: Sborník. Praha: Portál, 1998. 208 s. ISBN 80-7178-285-8.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.4.2011

.....
Jaroslav Michálek

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

V teoretické části své bakalářské práce uvádím s použitím odborné literatury objasnění a vysvětlení základních pojmů z multikulturní výchovy, přičemž zvláštní pozornost je věnována rasám, rasismu a extremismu.

Praktická část je zaměřena na pedagogický výzkum, který byl proveden dotazníkovou formou a který je zaměřen na rasové a etnické předsudky v postojích žáků základních škol a víceletých gymnázií ve věku 14 a 16 let na Hodonínsku. Tabulky a grafy znázorňují zjištěné výsledky.

Klíčová slova: multikulturní výchova, rasa, rasismus, etnikum, xenofobie, extremismus, národnost, postoje, předsudky

ABSTRACT

In theoretical part of my bachelor study I demonstrate and explain basic terms from multicultural education field based on professional literature, with special attention to races, racism and extremism.

Practical part is focused on pedagogical research, which was implemented through questionnaire form and is aimed for race and ethnic prejudice in attitude of students of primary schools and multiannual grammar schools in the age of 14 to 16 in Hodonin area. The tables and graphs shows the proven results.

Keywords: multicultural education, race, racism, ethnics, xenophoby, extremism, nationality, attitudes, prejudice

Poděkování:

Dovoluji si touto cestou poděkovat vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D., za jeho odborné rady a vedení.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RASY A ETNICKÁ PŘÍSLUŠNOST	13
1.1 ETNIKUM, ETNICITA.....	13
1.2 RASY.....	13
2 XENOFOBIE, RASISMUS, EXTREMISMUS	15
2.1 XENOFOBIE.....	15
2.2 RASISMUS.....	15
2.2.1 Vznik rasismu a antisemitismu	16
2.2.2 Rasová diskriminace, rasové násilí a právní legislativa	18
2.3 EXTREMISMUS	20
3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A MULTIKULTURALISMUS	23
3.1 MULTIKULTURALISMUS	23
3.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA.....	24
3.3 VYMEZENÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY.....	25
3.3.1 Postoje a předsudky.....	25
3.3.1.1 Zdroje předsudků	26
3.3.2 Etnické a národní stereotypy a související pojmy	27
4 INTEGRAČNÍ POLITIKA	28
4.1 SOUČASNÁ ETNICKÁ STRUKTURA ČR	30
4.2 ROMOVÉ V ČR	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	35
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	35
5.2 CÍLE VÝZKUMU	35
5.3 HYPOTÉZY.....	36
5.4 DEFINICE PROMĚNNÝCH	37
5.5 VÝZKUMNÁ METODA.....	37
5.6 VÝZKUMNÝ VZOREK	38
5.7 ZPŮSOB SBĚRU DAT	38
5.8 ZPŮSOB VYHODNOCENÍ DAT	39
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	40
6.1 TRŽDĚNÍ PRVNÍHO A DRUHÉHO STUPNĚ	40
7 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	68

7.1	VYHODNOCENÍ ZÁVISLOSTI MEZI PŘEDSUDEKY V PARTNERSKÝCH A PŘÁTELSKÝCH VZTAZÍCH A TYPEM ŠKOLY	68
7.2	VYHODNOCENÍ ZÁVISLOSTI MEZI POSTOJEM K ROMSKÉMU VYUČJÍCÍMU A TYPEM ŠKOLY	69
7.3	VYHODNOCENÍ ZÁVISLOSTI MEZI POSTOJEM K ROMSKÉMU SPOLUŽÁKOVI A TYPEM ŠKOLY	70
7.4	VYHODNOCENÍ ZÁVISLOSTI MEZI POSTOJEM KE SPOLUŽÁKOVI JINÉ RASY/ NÁRODNOSTI A TYPEM ŠKOLY	71
7.5	VYHODNOCENÍ ZÁVISLOSTI MEZI ZÁJMEM O KULTURU A TRADICE JINÝCH NÁRODNOSTÍ A TYPEM ŠKOLY	71
8	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	73
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	77
	SEZNAM GRAFŮ	78
	SEZNAM TABULEK.....	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

Za téma své práce jsem si záměrně vybrala rasové a etnické předsudky v postojích dnešní mladé generace a to z toho důvodu, že žiji v části města Hodonín, kde byli poměrně nedávno soustředěni zejména romští spoluobčané. Tato skutečnost trvá dodnes, i když vzhledem k jejich ne vždy zcela přijatelné finanční situaci často dochází k vystěhování a následnému obydlí bytů „bílymi“ obyvateli. Dalo by se říct, že na velmi malém prostoru dochází k nedobrovolnému multikulturnímu střetu a nucenému sžívání. Ale jakkoli je toto soužití bezproblémové, alespoň co mohu z vlastní zkušenosti posoudit, stejně se setkávám s více či méně skrytými projevy rasismu a nepřátelství vůči Romům, kdykoli uvedu svou adresu. Z tohoto důvodu mě zajímá, v jaké míře se tyto nepřátelské projevy vyskytují také u dnešní mladé generace, která je v kontaktu s příslušníky jiných národů a národnostních menšin běžně, ať už v důsledku působení různých médií či tzv. polistopadových změn a otevřených hranic.

Před rokem 1989 se v České republice o rasismu nebo xenofobii téměř nemluvilo. Uzavřené hranice znemožňovaly kontakty s jinými národnostmi a veškeré názory na ostatní národy byly účelově podávány a zprostředkovávány pod drobnohledem tehdejšího režimu. Vlastní zážitky ze střetu s jinými kulturami byly pro běžného občana naprosto vyloučené. Pouze ve větších městech bylo možné potkat studenty s jinou barvou pleti, ale šlo spíše o výjimky. Samozřejmě i v té době na našem území žili některé národnostní menšiny, ale byli vnímány spíše okrajově, bez většího zájmu o jejich kulturu, zvyky, tradice. Poněkud viditelnější téma se týkalo romských spoluobčanů, ale diskriminace se veřejně neřešila, protože by to narušilo představu rovných podmínek pro všechny a socialistických ideálů. Výchova ve školním ani rodinném prostředí nebrala na zřetel přítomnost jiných etnik, natož aby jim věnovala pozornost ve smyslu plnoprávných občanů, jejichž kultura také zasluhuje respekt.

Výrazný zlom nastal po revoluci v roce 1989, kdy zejména díky tržní ekonomice a otevření hranic muselo nutně dojít k výrazné změně společenského klima a kulturnímu protknutí. Ovšem náhlý zvrát sebou přinesl nepřipravenost českých občanů na setkávání se s cizinci, jazyková bariéra způsobila napětí a pocity nejistoty. Strach z neznámého se nutně jeví jako příčina mnoha neshod a nedorozumění. Někteří lidé se obávají ztráty národní identity a vytěsnění z trhu práce. Média zdůrazňují zejména kriminální činnost páchanou na našem území právě cizinci, což sebou ovšem přináší nepřátelský postoj české veřejnosti vůči

všem příslušníkům etnickým menšin nebo imigrantům celkově. Jen vzácně lze zaznamenat, že by se např. v televizních zprávách objevila informace o jakémkoli pozitivním činu, na němž by měl zásluhu člověk jiné barvy pleti. Přitom především televizní vysílání se může značně podílet na šíření informovanosti a tím i výchově k toleranci. Jako názorný příklad vnímám kauzu žhářů z Vítkova, kteří v dubnu 2009 vhodili zápalné lahve do domu romské rodiny. Následkem jejich činu došlo k vážnému zranění s doživotními následky tehdy dvouleté Natálky Sivákové. Čtveřici extremisticky smýšlejícím mladíkům ostravský soud vyměřil výjimečné tresty v délce 20 a 22 let a pro Natálku a její rodinu určil několikamilionové odškodnění. Jen málokdo tento případ nesledoval a jen málokdo si neuvědomoval hrůznost tohoto odsouzeníhodného činu. Média v tomto případě otevřela Pandořinu skříňku, kdy si spousta lidí musela sáhnout do vlastního svědomí a přehodnotit některé své rasisticky podbarvené názory. Přece jen se jedná o zničení života konkrétního nevinného malého dítěte, které nikdy nikomu neublížilo a jediným „proviněním“ byla barva pleti.

V teoretické části své bakalářské práce bych ráda obecně vysvětlila problematiku rasismu včetně jeho vzniku a historie a základní pojmy multikulturní výchovy. Dále bych chtěla věnovat pozornost současné u nás platné legislativě postihující rasistické projevy. Chtěla bych také nastínit problematiku integrační politiky a přiblížit etnickou strukturu v České republice, přičemž se podrobněji zaměřím na romské spoluobčany.

V praktické části této práce budu prezentovat a hodnotit výsledky svého kvantitativního výzkumu, ve kterém zjišťuji postoje mladých lidí ve věku 14 až 16 let k jiným etnickým a národnostním menšinám. Hlavním cílem bude odpovědět na otázku, jestli existuje rozdíl v postojích k rasovým a etnickým menšinám mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií. Chtěla bych také zjistit, zda-li má současná mládež zájem o poznávání kultur a tradic jiných národností.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RASY A ETNICKÁ PŘÍSLUŠNOST

Chceme-li se věnovat rasovým a etnickým předsudkům, je třeba nejdříve vysvětlit základní pojmy a totiž, co to vlastně etnikum a rasa je a co, přesněji řečeno koho, tímhle slovem označujeme.

1.1 Etnikum, etnicita

Etnikum je skupina lidí, kteří mají společný původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Souhrnně lze říci, že se vyznačuje svou vlastní etnicitou. Podstatným znakem je obvykle kromě společného jazyka i společné teritorium (Průcha, 2006, s.29 a s.32).

V současné době se však zejména anglický jazyk stává rozšířeným natolik, že jej běžně používají lidé různých zemí ve všech světadílech, takže určovat etnickou příslušnost pouze na základě shodného jazyka není možné. Z tohoto důvodu je potřeba sounáležitost k určitému etniku vymezit i na základě dalších faktorů, kdy jedním z nejpodstatnějších je vědomé sdílení společného původu a historie, zvyklostí a hodnot. Příslušnost k danému etniku a přijetí etnické identity je tedy formováno etnicitou, kterou můžeme definovat následujícím způsobem:

Etnicita je pojem, který označuje kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních. Příslušníci takové skupiny se považují za kulturně rozdílné od jiných skupin ve společnosti a ta je rovněž tak i vnímá (Giddens, 2000, s.228).

1.2 Rasy

Rasy (plemena) používáme k označení velké skupiny lidí s charakteristickými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořily se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích: europoidní plemeno v Evropě a na Blízkém východě, negroidní plemeno v Africe, mongoloidní plemeno v Asii (Průcha, 2006, s.52).

Pojem rasa se používá zejména ve fyzické antropologii velmi dlouho. Setkáme se s ním i v biologii člověka a vyvinul se z potřeby vědeckého zdůvodnění nejednotnosti lidského rodu. Lidé se odlišují různými anatomickými znaky – výškou, tvarem lebky, barvou kůže,

vlasů a očí. Antropologická teorie lidských ras či plemen, na níž se významnou měrou podílel i český antropolog Aleš Hrdlička (1869 – 1943) rozlišuje tři základní skupiny, které jsou určeny podle tělesných znaků (Průcha, 2006, s.51):

1. **europoidní rasa** – rozšířená především v Evropě, ale také sem řadíme např. Indý
2. **mongoloidní rasa** – jde převážně o původní obyvatelé Ameriky a obyvatelé většiny asijské pevniny
3. **negroidní rasa** – zahrnuje většinu Afriky, černé obyvatelé USA, ale i např. Brazílii

Na základě psychologických a kulturních spojitostí jsou rasy pojímány a klasifikovány i v jiných vědních oborech, jako např. v sociologii nebo interkulturní psychologii. Tyto vědy se již nezabývají anatomickými znaky, ale vychází z inteligenčních předpokladů, způsobu chování nebo i jazyka a náboženství. Jako názorný příklad lze uvést židovskou rasu, která je neodmyslitelně spojována s nacistickými pokusy o její vyhlazení. Vyskytují se tendence přisuzující morální a určité psychologické charakteristiky coby dědičné konstanty v souvislosti s příslušností ke konkrétní rase. U nás je to nejzřetelněji cítit ve vztahu k romské menšině, která je často vnímána a prezentována jako podřadná, líná a nevzdělaná, či dokonce nevzdělavatelná..

Ačkoli každá rasa byla původně spjata s konkrétním geografickým územím, tak vlivem přirozeného či násilného přesídlování původních příslušníků ras do jiných teritorií dochází k míšení ras a to během celého historického vývoje lidstva. Nejvýraznějším příkladem je zcela jistě osídlení amerického kontinentu Evropany, kdy došlo jednak ke spojení s původními obyvateli (Indiáni), ale také propojení s černými otroky přivezenými z Afriky. Míšenci jsou potomci rodičů dvou různých ras a mají svá speciální označení: nejpočetnější je patrně mulat coby potomek bílých a černých rodičů, mestic je označení pro potomka Indiána a bílého rodiče a zambové jsou míšenci černochoů s indiány.

2 XENOFOBIE, RASISMUS, EXTREMISMUS

V každé společnosti, v níž vedle sebe žijí různé etnické skupiny, lze vypozaovat více či méně skryté obavy a nepřátelské projevy, které můžou nabývat různých podob a intenzity. Tato netolerance vůči lidem jiné rasy a národnosti pramení jednak z nedostatku informací a zkušeností s cizinci a etnickými menšinami, ale také z nezájmu či neochoty kriticky přehodnotit vlastní zaužívané postoje.

2.1 Xenofobie

Slovo pochází z řeckého *xénos* (příchozí) a *fóbos* (úzkost, obava, strach).

Termín xenofobie byl používán již v antickém Řecku, kdy sloužil k označení bezděčného pocitu nepřátelství k cizinci či odlišnému člověku. Není totožný s rasismem, ačkoli je jistě výchozím bodem (Fredrickson, 2003).

Hlavní příčinou nedůvěry k neznámému jsou **předsudky**, které můžeme vymezit jako postoje a stanoviska, které si člověk osvojí zcela automaticky vlivem prostředí nebo nějaké autority a které nemá potřebu dále zdůvodňovat. Typickou vlastností předsudků je jejich odolnost vůči novým informacím, které sice mohou jasně argumentovat, avšak na původní představě nic nemění (Průcha, 2006).

Sociologická a filozofická definice uvádí, že xenofobie je strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Ostatní jsou posuzování na základě vlastní tradice a na základě vlastního sebesposuzování. Největší nárůst xenofobie je patrný v obdobích krizí, ať už ekonomických nebo politických, kdy cizí, subjektivně prožívané jako nebezpečné, se stává zdrojem veškerých potíží. Právní definice xenofobie neexistuje, protože se nejedná o ideologii, ale o svobodný a soukromý pocit (Frištenská in Šišková, 1998).

2.2 Rasismus

Rasismus jako pojem označuje nepřátelské či negativní pocity z jedné etnické skupiny vůči druhé a následných projevů pramenících z takového přístupu. Někdy se taková antipatie přetaví v mnohem silnější projevy, než „jen“ povýšenost a předsudky, a ty pak mohou rychle přerůst k násilí či dokonce úmyslné brutalitě.

Rasismus je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity cílené vůči příslušníkům jiné rasy. Takové aktivity se potom projevují v diskriminaci, agresivním chování (verbálním nebo fyzickém) či násilí (Průcha, 2006, s.54).

Jandourek ve svém Sociologickém slovníku chápe pod pojmem rasismus přesvědčení o výjimečném postavení a hodnotě vlastní rasy a méněcennosti ras ostatních (Jandourek, 2001).

Boj proti rasismu by měl být založen na pravdivých tvrzeních, což ovšem předpokládá, že pouhé zveřejnění statisticky podložených dispozic různých lidských skupin a ras k různým činnostem nemůže být považováno za rasismus. Za rasistu můžeme označit toho, kdo na základě těchto statistických, číselných zjištění následně vynese absolutní soud o nějaké lidské skupině nebo rase nebo také toho, kdo úmyslně zamění kvantitativní hodnocení za hodnocení kvalitativní. Rasistou můžeme nazvat i toho, kdo pod vlivem politického smýšlení vědomě zkresluje výsledky vědeckého bádání o lidských rasách v neprospěch některé z nich (Bakalář, 2004).

2.2.1 Vznik rasismu a antisemitismu

Kořeny moderního rasismu v Evropě – bělošské nadřazenosti a antisemitismu - můžeme vystopovat do pozdního středověku a raného období novověku. Teorie „bílé“ rasy vykryštovala až v 18. století. Vědecké myšlení osvícenství bylo hlavní podmínkou pro nástup rasismu založeného na odlišné fyzické typologii. V roce 1735 zahrnul švédský přírodovědec Carl Linné lidské bytosti jako druh do rodu primátů a tento druh pak rozlišil na několik typů. Tím došlo k odklonu od biblického pojetí člověka a setření dříve zcela nepřekonatelného rozdílu mezi lidmi a zvířaty. Georges de Buffo zastával názor, že různé barvy pleti vznikly vlivem podnebí v různých oblastech světa a rozdíl mezi černou a bílou pigmentací lze připsat odlišným vlivům slunce a teploty v Africe a Evropě, avšak ani tento názor mu nezabránil domněnku, že Evropané jsou intelektuálně Afričanům nadřazeni. Klíčovými pro negativní vnímání Neevropanů a Židů v 18. století byly však hlavně estetické předsudky, nikoli vědecké teorie. S rasismem bývá často spojován hrabě Joseph Artur de Gobineau, který rozlišil tři rasy: bílou, černou a žlutou. Bílá je obdařena oproti ostatním vyšší inteligencí, mravností a vůlí, nejméně schopní jsou černoši, kterým přisuzuje animální charakterové vlastnosti, citovou labilitu a také nedostatek mravnosti.

Ve Spojených státech se rasismus jako ideologie rozvinul ve 30. letech 19. století jako odpověď na radikální požadavky osvobození černochů v době, kdy se vláda snažila otroctví udržet. V Evropě dosáhl vrcholu v nacistickém Německu v letech 1933 – 1945 s nástupem Adolfa Hitlera k moci, kdy antisemitská politika zcela otevřeně rasisticky podpořila pronásledování a týrání německých Židů, ale i všech ostatních neárijců. Romové byli samozřejmě také považováni za podřadnou kategorii (Fredrickson, 2003).

Charles Darwin nepochyboval o odlišnosti různých ras, které se od sebe vzájemně liší např. tvarem vlasů, poměrem částí těla, kapacitou plic, tvarem a velikostí lebky nebo mozgovými závití. Jednotlivé rasy se liší nejen tělesnou stavbou, ale i schopností aklimatizace nebo sklonem k určitým nemocem. Odlišnosti lze podle něj najít také v duševních vlastnostech, a to zejména v citové oblasti nebo také v rozumových schopnostech. Vymírání některých ras považuje za přirozený důsledek soupeřivosti jednotlivých ras a kmenů, kdy v tomto boji má nejvýraznější vliv na úspěch stupeň civilizovanosti toho kterého kmene a národa (Darwin, 2006).

Slovem **antisemitismus** označujeme nenávisť či předsudky vůči Židům i veškeré činy vyplývající z tohoto přesvědčení. Poprvé ho užil německý protižidovský aktivista Wilhelm Marr v roce 1879, ale tradice antisemitismu jsou mnohem starší, sahají až do starého Řecka a Říma (Pavlát in Šišková, 1998).

Zastánci nadřazenosti bílé rasy se často opírají o Darwinovu teorii přirozeného výběru z 19. století, podle níž jsou k přežití určeni jen ti nejsilnější jedinci vybavení vynikajícími tělesnými a psychickými vlastnostmi, zatímco ostatní jsou selektivně vytlačeni. Rudyard Kipling vytvořil teorii o tzv. břemeni bílého muže, která označuje bílou rasu až otcovsky nadřazenou ostatním rasám, o které ale pečuje a nese za ně odpovědnost, avšak také jim přirozeně brání ve svéprávnosti. Tyto rasy jsou bělochům povinovány láskou a věností (Tolimatová in Šišková, 1998).

Nesturch (1966) říká, že stále se zvětšující míšení lidských plemen, které zasahuje stále širší okruh lidstva a probíhá bez zábran, svědčí o jednotném původu lidských plemen. Tím se vyvrací rasistické teorie, které nepřipouští pokrevní příbuznost různých lidských ras. Teorie „čisté rasy“ je pouhý výmysl rasistů a je v rozporu s vědecky podloženými fakty o vzniku a vývoji lidských plemen.

Rasisté za „vyšší“ plemeno, tedy rychleji vyvinuté, považují „bílé“ a za nižší, vyvinuté pomaleji a tedy nižší a zaostalé, pak pokládají „barevné“ („černé“ a „žluté“). Zastávají názor, že právě „vyšší“ plemena vytvořila veškerou kulturu a civilizaci využíváním otrocké práce „nižších“ plemen. Podle nich jsou „vyšší“ plemena aktivní a předurčená k vedoucí úloze (Nesturch, 1966).

2.2.2 Rasová diskriminace, rasové násilí a právní legislativa

Rasová diskriminace znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života (Frištenská in Šišková, 1998, s.14).

Národnost označuje příslušnost k určitému národu nebo etniku vycházející z pocitu vnitřního přesvědčení o sounáležitosti s tímto národem (Průcha, 2006).

Boj s rasismem musí být podložen právními dokumenty zabezpečujícími lidská práva a svobody pro všechny bez výjimky. V České republice se jedná zejména o Ústavu (zákon č.1/1993Sb.) a Listinu základních práv a svobod (zákon č. 23/1991 Sb.).

Dnem 1.1.2010 vstoupil v účinnost nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který se problematiky rasově motivovaných trestních činů poměrně rozsáhle dotýká a vymezuje trestní postihy za taková jednání v několik paragrafech:

§ 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

(1) Kdo veřejně hanobí

některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu nebo skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

§ 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

(1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Rasové násilí - jde o násilné chování vůči příslušníkovi rasově odlišné skupiny se zřejmým rasovým podtextem a charakteristickým znakem je zaměnitelnost konkrétní oběti s jakýmkoliv jiným příslušníkem etnické menšiny. Patří sem zabití, ublížení na zdraví, způsobení škody velkého rozsahu, užití různých druhů násilí, genocidium, pogromy apod. (Frištenská in Šišková, 1998, s.15).

Národnostní menšina je definována v zákoně č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, který za národnostní menšinu pokládá společenství občanů České republiky žijících na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a současně projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

Trestní zákoník opět zcela jasně definuje postihy za rasově motivované násilné chování:

§ 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

(1) Kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

Celá hlava XIII trestního zákoníku je věnována trestním činům proti lidskosti, kdy se věnuje zvláštní pozornost genocidě (§ 400), útokům proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminaci skupiny lidí (§ 402), založení, podpoře a propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403), projevům sympatií k hnutí směřujícímu

k potlačení práv a svobod člověka (§ 404) a dále vymezuje trestní postih za popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405).

Dalším poměrně novým a potřebným zákonným opatřením je zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), který vstoupil v účinnost 1.9.2009 a který rozlišuje přímou a nepřímou diskriminaci. Za přímou diskriminaci se v § 2 rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.

2.3 Extremismus

Každá společnost se vyznačuje souhrnem různých postojů a názorových odlišností svých příslušníků. Vždy existuje skupina zastávající až radikálně extrémní názory ve srovnání s ostatními, které se snaží poměrně razantní formou prezentovat. Extremismus sice bývá všeobecně odsuzován a odmítán, přesto s ním však mnoho lidí sympatizuje a velká část veřejnosti je k projevům extremismu v podstatě lhostejná. Rasově motivované projevy pravicových extremistů nabírají na intenzitě, přičemž využívají anonymitu davu, tak zvané „vlastenectví“ opírají o překroucená historická fakta, patriotismus a národní hrdost zdůvodňují odkazem Adolfa Hitlera či Benita Mussoliniho.

Rasově motivovanou trestnou činnost páchají nejčastěji sociálně narušené osoby, většinou jde o osoby mladistvé. Věkový průměr se ale snižuje až pod hranici trestní odpovědnosti. Převážně se jedná o pachatele s nízkým vzděláním, s nízkými příjmy, bez sociálního zázemí, kdy rasově motivované útoky pro ně představují seberealizaci. Sami sebe vidí jako „budovatele nového společenského řádu“, kteří odstraněním Romů, Židů a podobných „nevhodných“ osob vyřeší všechny problémy. Charakteristické je bohužel páchání rasově motivované činnosti pod vlivem alkoholu a party, čímž se zvyšuje agresivita a kuráž. U pachatelů jsou zjišťovány výrazné poruchy v oblasti emocí – labilita, citová otupělost, citové strádání, impulsivnost, afektivní chování často doprovázené absencí morálních zábran (Chmelík, 2001).

Extremismus obecně rozdělujeme na dva směry:

- a) pravicový – orientovaný nacisticky nebo nacionalisticky (Skinheads, Národní odpor, hnutí White Power). Základní myšlenkou je přesvědčení o výjimečném postavení bílé rasy jakožto vrcholu vývoje lidstva a cílem je vytvoření celosvětové nadvlády bílé rasy.
- b) levicový – příznivci alternativních hnutí (Hippies, Punks), squatteři, radikální ekologové, anarchisti. Základní ideou anarchismu je svoboda a volnost bez jakýchkoli sociálních, ekonomických či politických omezení. Je odmítána statní moc, pořádek, autorita. Odmítají rasismus, fašismus, porušování lidských práv, týrání zvířat aj.

Pojmem extremismus jsou v České republice podle definice ve vládní zprávě o problematice extremismu na území České republiky z roku 2002 označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Mezi tyto principy patří (Mareš, 2006, s. 3 - 4):

- úcta k právům a svobodám člověk a občana (čl. 1 Ústavy)
- svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy), nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy)
- svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy)
- soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítající násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy)
- ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy)
- svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod).

Jako specifická „odnož“ rasově motivovaných útoků bývá označován antisemitismus, jenž se v současné době projevuje zejména popíráním holocaustu a vyhlášením hrozby možnosti vzniku „světovládného Židovstva“, která způsobí zkázu „bílé rasy“ a to

na základě údajného sílícího vlivu Židů na ekonomickou a politickou situaci vyspělých zemí. Pravicově orientovaní extremisté odhalují „spiknutí“ židovské rasy proti bílé rase a antisemitský boj se stává ústředním tématem jejich myšlení, které v konečném důsledku přesahuje i odpor vůči Romům (Chmelík, 2001).

3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A MULTIKULTURALISMUS

Rok 1989 znamenal velké společenské změny v naší republice nejen v oblasti politické a ekonomické, ale také ve školství, kdy se pozornost mnohem více než doposud soustředila i na menšinové skupiny a také přibývající uprchlíky a cizince. Na školách se v rámci výuky začíná objevovat multikulturní výchova, prostřednictvím které dochází k vzájemnému sblížení mezi minoritními skupinami a většinovou společností na základě vzájemného respektu a ochoty poznat i jinou kulturu. Nejedná se však jen o pouhé získávání vědomostí o jiných kulturách, ale o rozvinutí sociální komunikace a mezilidských vztahů obecně. Pomocí multikulturní výchovy se zdůrazňuje rovnost v přístupu jak k majoritní skupině, tak i minoritním skupinám. Přátelské soužití znamená pohlížet na odlišnosti menšinových skupin jako na nedílnou součást celé naší společnosti, kterou je potřeba uchovat a rozvíjet, nikoli potlačovat.

3.1 Multikulturalismus

Příslušníci etnických skupin a národů přicházející do bohatších západních zemí s sebou samozřejmě přináší svou původní kulturu, čímž ovšem zpětně ovlivňují celkový charakter většinové společnosti. Multikulturalismus pak můžeme vnímat jako důsledek otevřenosti těchto většinových společností, a to nejen ve sféře politické, ale i morální či estetické. Je to současně kulturní situace i tvořivost, stejně jako faktická existence a nová výzva hodnotám západní kultury (Přibáň, 2004, s. 8).

Multikulturalismus vymezuje souhrn kultur, ale současně naznačuje, že se jedná o různé kultury, tj. kultury různých druhů. Kultura může označovat nejen kulturní tradici jako takovou, ale i identitu jazykovou, náboženskou či etnickou. Multikulturalismus se váže na existenci velkého množství (asi pět tisíc) různých jazyků, kultur a etnik a současně představuje určitou ideologii (Sartori, 2005).

Kultura (latinsky *colo* znamená *pěstují*) je souhrn životních forem, hodnotových představ a životních podmínek obyvatel na časově a prostorově omezeném úseku. Pojem kultura naznačuje, že lidé nežijí pouze podle pravidel daných přírodními zákonitostmi. Tímto termínem se někdy označuje civilizace jako taková. Jde o souhrn postojů v dané společnosti, které jsou dalším generacím zprostředkovávány pomocí symbolů, získávají podobu v nástrojích nebo výrobcích a lidé si je uvědomují ve svých představách a idejích.

Současně pojem kultura označuje souhrn vzorců chování v konkrétní sociální skupině bez ohledu na její velikost a trvání (Jandourek, 2001, s.136).

Osobně mě velmi zaujala myšlenka Jeffreyho C Alexandra, že zatímco asimilace a kulturní napojování činí z jedinečného univerzální, multikulturalismus naopak převádí univerzální na jedinečné, což v podstatě znamená veřejné vyjádření práva na obdiv právě na základě odlišností. Multikulturalismus však může být úspěšně uplatněn jen v situaci sílícího, nikoli oslabovaného pocitu obecného lidství, kdy pocit solidarity se bude vztahovat nejen na osobnosti, ale i jejich vlastnosti (Alexander, 2006).

3.2 Multikulturní výchova

Multikulturní výchova vznikla jako důsledek střetů rozdílných kultur, kdy je třeba naučit se vzájemnému respektu a porozumění umožňujícímu nekonfliktní komunikaci mezi různými etniky a národy.

Česká republika se po roce 1989 musela vyrovnat s nárůstem cizinců a zvýšenou migrací v důsledku socioekonomických rozdílů mezi vyspělými a chudými zeměmi. Mnoho cizinců přichází za prací, za lepšími životními podmínkami, ale také z důvodu politického či náboženského pronásledování. Migrace je přirozený jev provázející lidstvo po celou dobu jeho existence. Je zřejmé, že při soužití několika národů (etnických skupin) bude zpočátku docházet ke vzájemnému nepochopení a konfliktům. Cílem multikulturní výchovy je snaha o vzájemné poznání a odstranění xenofobních projevů, pochopení odlišnosti jiných kultur a přijetí vzájemně obohacujících prvků.

Schopnost vnímat cizince ne jako vetřelce, ale jako někoho, kdo nás může poučit a tím přimět k lepšímu porozumění sebe sama, můžeme označit za přímý důsledek otevřenosti moderních společností (Přibáň, 2004).

Významný a jistě pozoruhodný současný italský politolog a profesor Giovanni Sartori (2005) považuje za otevřenou společnost pluralitní společnost, přičemž toto otevření je možné pouze do té míry, dokud se odlišné skupiny a jejich odlišnosti vzájemně respektují a vzájemně si ustupují. Současně ale upozorňuje na skutečnost, že ačkoli je pluralismus přizpůsobivý a pružný, také má své hranice. Pluralismus znamená společný život se všemi rozlišnostmi, ale pouze tehdy, je-li opětován. Život v pluralitní společnosti přináší tedy

nejen zisky, ale i ústupky. Znamená to, že pakliže si přistěhovalci neústupně drží statut cizince a nejsou ochotni respektovat zákonitosti dané společnosti, nutně vzbuzují odmítavé reakce, strach a nepřátelství.

3.3 Vymezení multikulturní výchovy

Lze rozlišit několik oblastí, které jsou v multikulturní výchově obsaženy (Průcha, 2006):

1) *Multikulturní výchova je praktická edukační činnost.*

Realizace probíhá zejména ve školní výuce ve vybraných předmětech, kdy dochází ke zprostředkování charakteristických znaků jiných kultur se záměrem zaujímat vůči příslušníkům jiných etnik a ras tolerantní postoj. Multikulturní výchova je obsažena ale i v osvětových projektech, v muzeích, výstavách, festivalech a různých publikacích.

2) *Multikulturní výchova je oblast výzkumu.*

Jde o empirické výzkumy takových jevů, jako jsou např. postoje jedné etnické či jazykové skupiny vůči příslušníkům jiných etnických skupin, vnímání a respektování odlišností, vznik rasových předsudků u dětí a mládeže atd.

3) *Multikulturní výchova je oblast vědecké teorie, má interdisciplinární charakter.*

Nejde jen o praktické edukační aktivity, ale vychází z různých vědních disciplin. Pro teoretické vysvětlování jsou důležité poznatky např. z interkulturní psychologie, etnografie, historické vědy, sociologie nebo teorie komunikace.

4) *Multikulturní výchova je systém informačních a organizačních aktivit.*

Aby věda, výzkum a edukační praxe fungovaly, musí se opírat o podpůrná zařízení – vědecké organizace, odborné publikace a časopisy, informační centra aj. Jsou pořádány mezinárodní konference a vytvářeny databáze pro multikulturní výchovu.

3.3.1 Postoje a předsudky

Postoje jsou veškeré hodnotící vztahy zaujímané jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému, které zahrnují i tendenci chovat se či reagovat určitým relativně

stabilním způsobem. Jsou vytvářeny jednotlivcem již od dětství na základě spontánního učení v rodině a v jiných sociálních prostředích. Jsou determinovány kulturně (Průcha, 2006, s.78).

Předsudky jsou subjektivní hodnotící postoje, pro něž je typická předpojatost, která nevychází z objektivní znalosti osob či jevů, jsou provázeny emocionálním zabarvením a neschopností připustit vyvracející racionální argumenty. Ve vztahu k etnickým a rasovým skupinám jsou generalizovány a připisovány všem příslušníkům takové skupiny (Průcha, 2001).

Psychologické vysvětlení předsudků vychází jednak z předpokladu *stereotypního uvažování*, a také existuje teorie, že určité typy osobností jsou více náchylné k předsudkům vůči menšinám. Předsudky vychází ze stereotypů v uvažování, ovšem stereotypní představy nemusí nutně ústít v otevřené nepřátelství. Záleží na emotivním podtextu a míře, jak silně se dotýkají konkrétních zájmů. Pokud jsou stereotypy spojeny se strachem a obavami, můžou se projevit nepřátelským až nenávislným postojem vůči všem skupinám, o které jde. Stereotypy jsou často úzce spojeny s psychologickým mechanismem *přenosu*, při němž se pocity nepřátelství nebo hněvu obrazejí na tzv. obětní beránky, kteří jsou snadno označeni za příčinu veškerých problémů. Tento termín je převzat od starých Izraelitů, u kterých se ale jednalo o obětního kozla, který na sebe vzal veškeré hříchy a byl vyhnán do divočiny. Nejčastěji se obětními beránky stávají skupiny, které se výrazně liší a nemají dostatek moci k obraně. Významnou roli v tom sehrává i *projekce*, při níž druhým připisujeme vlastní úmysly a vlastnosti (Giddens, 2000).

3.3.1.1 Zdroje předsudků

Průcha (2001) rozlišuje tyto dva základní zdroje předsudků, které na nás neustále působí a ovlivňují naše postoje:

- a) sociální mikroprostředí, kam zahrnujeme rodinu a veškeré příbuzenstvo, vrstevníky a kamarády
- b) sociální makroprostředí, kam patří vliv školní výchovy, působení médií, ale také názory většinové společnosti

3.3.2 Etnické a národní stereotypy a související pojmy

Etnické a národní stereotypy jsou představy jednotlivce jak o jeho vlastní etnické skupině, rasové skupině či národu (tzv. autostereotypy), tak o jiných etnických a rasových skupinách, národech, národnostních menšinách (tzv. heterostereotypy). Základní charakteristikou stereotypů je to, že jsou obvykle zaujaté (pozitivně či negativně), zjednodušující, vztažené z jednotlivých zkušeností na celou skupinu a setrvačné (přenášejí se z generace na generaci a obtížně se mění) (Průcha, 2006, s.80).

Abychom lépe porozuměli této problematice, je potřeba rozlišit některé pojmy, s nimiž se při objasňování stereotypů setkáváme.

Etnické vědomí neboli etnická identita je uvědomování si, prociťování sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených znaků etnicity nebo rodového původu. Je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky (Průcha, 2006, s.30).

Národ tvoří skupina lidí charakterizovaná většinou společnou řečí, kulturou, tradicí a dějinami (objektivní prvek) a vymezující se vůči lidem považovaným za cizince (subjektivní prvek). Národ bývá charakteristický také tendencí k vytvoření vlastního státu. Někdy je také přímo používán jako synonymum pro stát (Jandourek, 2001, s.168).

Ve 40.letech minulého století americká studie vedená německým sociologem Theodorem Adornem diagnostikovala tzv. *autoritářskou osobnost*. Realizátoři výzkumu hodnotili míru předsudků v různých oblastech společenských postojů. Účastníci se vyjadřovali k řadě netolerantních, zejména antisemitských tvrzení, s nimiž měli projevit souhlas nebo nesouhlas. Výsledné zjištění ukázalo, že ten, kdo projevil vyšší míru předsudků v jedné oblasti, zpravidla dosáhl vysokého skóre i v dalších oblastech. Autoritářské osobnosti jsou přezíravé k těm, které považují za níže postavené a jsou vysoce netolerantní k odlišným názorům ve smyslu náboženském či sexuální. Autoři výzkumu se tento jev pokoušeli vysvětlit způsobem výchovy. Ti, vůči kterým rodiče neprojevovali otevřeně lásku, byli k nim nepřístupní a přísní, v dospělosti velmi často trpěli úzkostmi. Nejednoznačné situace jim působí potíže a zmatek, nedokáží se s nimi řádně vyrovnat a stereotypům bezvýhradně podléhají (Giddens, 2000).

4 INTEGRAČNÍ POLITIKA

Vztahy mezi národnostní minoritou a menšinami určuje z velké části především politika konkrétního státu. V naší republice jde především o prosazování demokratických zásad a zajištění stejných práv každému občanovi, kdy je kladen důraz zejména na občanskou rovnost. Je třeba mít neustále na paměti, že multietnické sžívání je dlouhodobý proces, který vyžaduje vzájemnou trpělivost a toleranci. Podstatou tohoto procesu ale není pouhé přizpůsobení se, ale přijetí faktu, že i ten, kdo se liší, má stejné právo na existenci jako já.

Odlišnost přistěhovalců a cizinců je patrná ve čtyřech oblastech (Sartori, 2005):

- 1) odlišnost jazyka, tj., že cizinec mluví jiným jazykem a ten náš pravděpodobně vůbec neovládá
- 2) odlišnost ve zvyklostech a tradicích
- 3) odlišnost víry, což je míněno nikoli ve smyslu kontrastu mezi vírou katolickou a protestantskou, ale ve smyslu silného kontrastu mezi křesťanstvím a islámem
- 4) etnická odlišnost

Imigrační politika, má-li být úspěšná, nemůže mít stejný přístup ke všem výše jmenovaným odlišnostem. Je třeba vycházet z několika kritérií a to:

- 1) *koho* máme integrovat
- 2) *jak* ho máme integrovat
- 3) *proč* ho máme integrovat a má smysl pokoušet se o integraci, je-li odmítána?

Ve společnosti postavené pouze na etnickém základě podle Müllera (2003) hrozí ztráta dynamiky, která jde ruku v ruce s otevřeností a pluralitou. Stát založený jen na pokrevnosti a shodném jazyce je předem určen ke ztrátě perspektivy a míří k následnému úpadku. Nástup nacionalismu znamená definitivní konec úspěchu mírové a tvořivé spolupráce. Ekonomická globalizace umožňující volný pohyb nejen kapitálu, ale také osob a služeb, přináší časté konfrontace mezi občanským a etnickým principem, což je zcela přirozený jev. Jeho pozitivní přínos však může obsáhnout pouze politicky odpovědné prostředí, kdy je široká veřejnost připravena akceptovat odlišnosti.

Vůči etnickým a kulturním menšinám se uplatňují zpravidla tyto politické přístupy (Příbáň, 2004):

- 1) **kulturní asimilace** (přizpůsobení, splynutí), kdy jedna kultura má asimilovat nově příchozí jedince či skupiny a očekává za to, že tito pak zcela zahrnou svou původní kulturu a bezvýhradně si osvojí kulturu novou.
- 2) **sociální integrace** (začlenění), kdy každé kultuře je přiznána její naprostá svébytnost a od kulturních menšin se pouze vyžaduje respektování zákonů země, v níž žijí. Většinová kultura se pak na oplátku zavazuje nejen k respektu, ale i ochraně kulturní autonomie menšiny.

Asimilace a integrace se pojí s ochotou a vstřícností k vzájemnému soužití. Bohužel však existují i reakce zcela opačné. Nejagresivnější a nejděsivější reakcí na etnické odlišnosti je bezpochyby genocida, kdy na základě příslušnosti k určitému etniku nebo rasy docházelo a stále dochází k vyvražďování celých skupin lidí bez ohledu na věk nebo pohlaví. Druhá světová válka a nacistické Německo je navždy spojeno s nelidskou genocidou Židů, Romů, ale i slovanských národů, kdy miliony lidí zahynuly v koncentračních táborech jen kvůli přesvědčení o výjimečnosti německé rasy a podřadném postavení ostatních ras.

Dalším negativním způsobem je tendence vytlačit a separovat některé skupiny obyvatel do odlehlých míst, kdy snad nejznámější kauzou u nás je mediálně propírané romské ghetto Chánov.

Imigrační příval je způsoben především chudobou, ale velký podíl na migraci obecně má samozřejmě i rostoucí populace a rozklad zemědělské společnosti. Migrační nárůst v Evropě představuje nezanedbatelný problém a proměna imigranta v občana udělením občanství všem bez rozdílu není řešení. Integrace může být úspěšná jen v případě, jestliže ji přijmou ti, kteří mají být integrováni. Občanství poskytnuté záměrně neintegrovatelným imigrantům nevede totiž k integraci, ale naopak, je to přímá cesta k dezintegraci. Nelze si přivlastňovat práva a přitom nerespektovat povinnosti (Sartori, 2005).

Příbáň (2004, s.11) vyslovuje názor, že v multikulturní situaci se zvyšuje riziko, že veřejný prostor opustí ti, kdo věří v obecnou platnost demokratických a liberálních hodnot, a jejich místo záhy zaujmou strůjci etnické nenávisti a noví „kmenoví vůdci“, pro něž krev, půda

či náboženství a ideologie jsou důvodem pro organizování kolektivního násilí a vypuzení všech, kdo se tak či onak odlišují od jejich vlastního „kmene“.

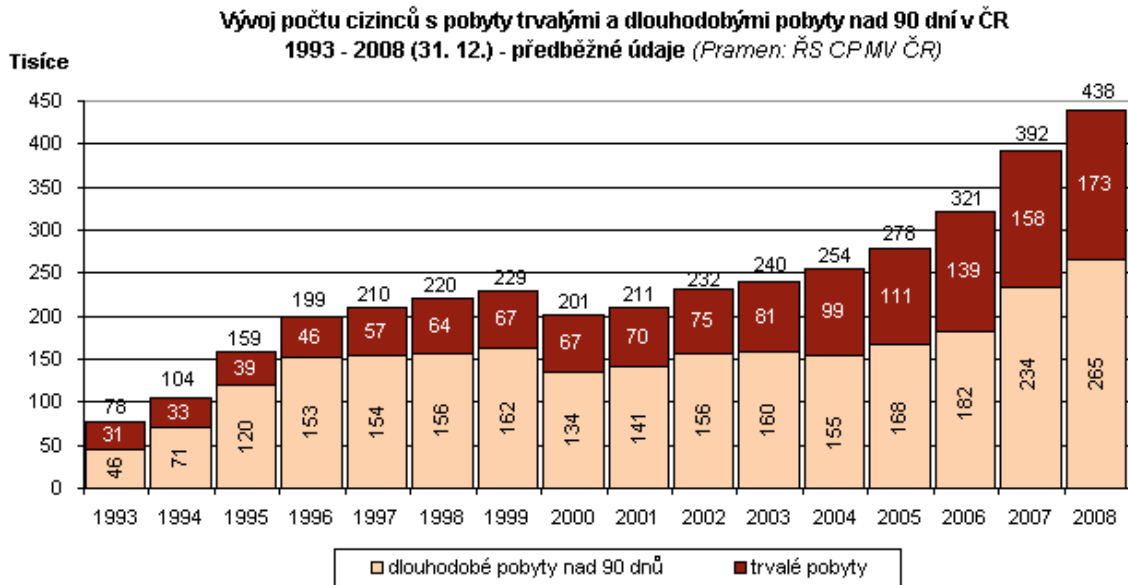
4.1 Současná etnická struktura ČR

Český statistický úřad uvádí, že k 31.12.2010 měla Česká republika 10 532 770 obyvatel. Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR evidovalo v České republice 426 749 cizinců, z toho 184 724 cizinců má udělen trvalý pobyt, 242 025 cizinců má povolen dlouhodobý pobyt nad 90 dnů. Nejpočetnější skupinu tvoří občané Ukrajiny (128 636 osob, 30%) a Slovenska (71 392 osob, 17%). Dále následují občané Vietnamu (60 931 osob, 14%), Ruska (31 037 osob, 7%) a Polska (18 572 osob, 4%) (Český statistický úřad [online]).

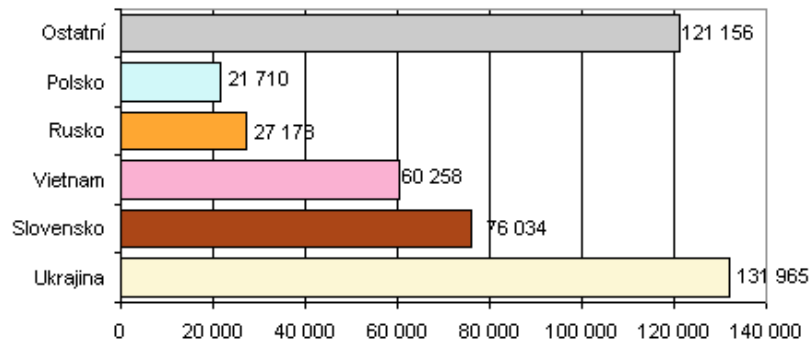
Jen pro srovnání, k 31.12.2009 měla Česká republika 10 506 813 obyvatel a Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR evidovalo v České republice 431 587 přihlášených cizinců (Český statistický úřad [online]).

Velmi zajímavý je graf znázorňující počet cizinců pobývajících v České republice od roku 1993 až do roku 2008. Nelze nezaznamenat stále se zvyšující počet udělených trvalých a dlouhodobých pobytů v ČR, kdy výrazný pokles byl zaznamenán pouze v roce 2000. Od roku 2001 se počet cizinců u nás opět zvyšuje a to až do roku 2008. Z výše uvedených údajů je zřejmé, že od roku 2009 opět nastala změna a počty cizinců legálně hlášených v naší republice se snižují (Český statistický úřad [online]).

Graf č. 1. Cizinci v ČR.

**5 nejčetnějších státních občanství cizinců v ČR - k 31. 12. 2008
předběžné údaje (Pramen: ŘS CPMV ČR)**

Zdroj: Český statistický úřad [online].

4.2 Romové v ČR

Samostatnou kapitolu své práce chci věnovat minoritě nejproblematičtější, a to Romům. Nelze zavírat oči před touto etnicky nejpočetnější menšinou u nás a tvářit se, že neexistuje. Jedná se o velmi specifickou oblast, které se věnuje mnoho autorů a kterou řeší mnoho odborníků u nás i ve světě.

Jak uvádí Knejp a Kaleja (2009), první historicky spolehlivý dokument jasně dokazující přítomnost romských skupin pohybujících se na českém a slovenském území pochází ze dne 23.04.1423 a jedná se o ochranný list císaře římského a krále českého Zikmunda Lucemburského. Tento list zaručoval Romům císařskou ochranu při jejich putování a současně vyzýval všechny své poddané k poskytování pomoci a podpory. Ovšem již v roce 1427 nechal pařížský arcibiskup exkomunikovat Romy z církve, což mělo za následek prudké ochlazení vztahů majoritní skupiny vůči romskému obyvatelstvu. Následovalo několik staletí dlouhé období jejich pronásledování a útlaku, které prohloubilo negativní pocity k Romům natolik, že trvají dodnes.

Marie Terezie byla první, která v roce 1761 vydala zákon uplatňující asimilační politiku – Romové mají pracovat v zemědělství, pod trestem 25 ran mají zakázáno používat romský jazyk, musí se oblékat jako ostatní, plnit povinnosti nevolníků vůči vrchnosti a náboženské povinnosti vůči církvi. Současně jsou přejmenováváni a rozmístováni tak, aby v každé vesnici byla pouze jedna jediná romská rodina. Oplátkou se jim nabízí půda, dobytek a také nářadí. Po roce 1885 bývali pro tuláctví trestně stíháni vězením či nucenými pracemi, byly jim odebírány děti, celé rodiny se mnohdy násilně vracely do domovských obcí a podobně. V roce 1927, tj. za první republiky, byl vydán zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím „po cikánsku“. Měli zákaz kočovat, tábořit, vlastnit zbraně. Byly jim vydávány speciální legitimace a byli pod neustálým policejním dohledem. Nejkrutější období ovšem přišlo za vlády nacistů v podobě holocaustu, kdy bylo vyvražděno téměř 5 000 Romů z českých zemí (Říčan, 1998).

Ani současnost není Romům příliš nakloněna, i když mají zaručena a legislativně ošetřena naprosto stejná práva jako ostatní občané. Romům je neustále vytýkáno velké množství negativních vlastností a to bez ohledu na absenci takové osobní zkušenosti s nimi. Zřejmě automaticky po celé generace jsou jim plošně připisovány kriminální sklony, špatná, ne-li přímo chybějící pracovní morálka, agresivita, vulgárnost, sociální nepřizpůsobivost, problémy s hygienickými návyky, nezájem o vzdělání či dokonce nevzdělavatelnost apod. Toto vnímání majoritní společností je jistě jedním z hlavních důvodů, proč se Romové ke své národnosti nepřiznávají, takže odhadnout přesný počet na území ČR není možné. Přibližný odhad celkového počtu Romů na našem území se pohybuje zhruba kolem 300 000 osob, ale údaje Českého statistického úřadu uvádějí podstatně nižší čísla.

Český statistický úřad provádí jednou za deset let sčítání lidu, kdy se podle výsledků z roku 1991 k romské národnosti přihlásilo pouze 32 903 Romů, v roce 2001 se tento počet ještě více snížil a to až na 11 746 Romů. Vyšších hodnot dosáhl údaj zjišťující romský mateřský jazyk. Zatímco počet sečtených osob s romskou národností činí tedy necelých 12 tisíc osob, k romštině jako svému mateřskému jazyku se přihlásilo zhruba třikrát více osob – samostatně uvedlo romštinu jako svůj mateřský jazyk více než 23 tisíc osob, v kombinaci s českým jazykem dalších téměř 13 tisíc osob (Český statistický úřad [online]).

Romské obyvatelstvo až na několik výjimek od svého příchodu do Evropy žilo a stále žije na okraji společnosti, neustále se potýká s nízkou životní úrovní a také společenským postavením. Ačkoli se objevují snahy o integraci Romů jak ze strany většinové společnosti, tak i ze strany samotných Romů, jsou stále stigmatizováni jako nepřizpůsobiví, což vede ke stále se prohlubujícímu sociálnímu vyloučení. Zdůrazňování rozdílů mezi Romy a ostatními členy společnosti se odvíjí z předsudků předávaných po celá staletí, z generace na generaci, což má za následek, že je předem podceňujeme a odsuzujeme, což vede k podpoře jejich segregace a izolace. Těmito tradovanými odlišnostmi se pak vysvětluje romská chudoba, konfliktnost a sociální nepřizpůsobivost, což je jistě jednodušší způsob než hledání skutečných příčin těchto negativních jevů.

Romové jako skupina stojící na konci fronty uchazečů o pracovní místa v průmyslové výrobě, mají nepoměrně početné zastoupení mezi dlouhodobě nezaměstnanými. Z toho plynoucí závislost na snižujících se sociálních dávkách a úpadek veřejných služeb jsou zřetelným projevem zvětšující se společenské nerovnosti. Obrovské náklady, které by bylo potřeba vynaložit na zlepšení životních podmínek těchto lidí a navrácení rentability jejich pracovní síle, působí jako odrazující faktor a silný podnět pro to, aby stát Romy označil jako zvláštní společenskou skupinu, a tím umožnil, aby se politika zaměřila na mnohem levnější podporování „etnické“ odlišnosti (Kovats, 2008, s.189).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

V této části své práce bych ráda navázala na předchozí teoretické poznatky a přešla k zodpovězení výzkumné otázky a totiž, jestli existuje rozdíl v rasových a etnických předsudcích mezi žáky základních škol a studenty víceletých gymnázií. Výsledky výzkumu, který jsem prováděla na dvou záměrně zvolených víceletých gymnáziích a dvou základních školách pomocí dotazníkového šetření převedu do grafů a tabulek a pokusím se o srovnání a interpretaci zjištěných hodnot. Ve svém výzkumu jsem nepátrala po příčinách předsudků, ale šlo mi o zjištění, jestli se můžou lišit postoje stejně starých žáků a studentů podle školy, kterou navštěvují.

Výzkumem se snižuje nevědomost lidstva, odstraňuje se nesprávné, neúplné nebo nedokonalé poznání jevů a lze ho považovat za způsob „zmoudření“ lidí (Gavora, 2000).

5.1 Výzkumný problém

Na začátku svého výzkumu jsem si položila stěžejní otázku, na kterou se pokusím najít odpověď:

Existuje rozdíl v rasových a etnických předsudcích mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií?

Průcha (2001) uvádí, že předsudky vznikají nejen působením rodiny, ale i školy a školní výchovy. Jedná se tedy především o informace a poznatky, které jsou žákům a studentům prostřednictvím pedagogů a vychovatelů předávány. Dá se usuzovat, že studenti víceletých gymnázií by měli mít větší prostor i motivaci při získávání odborných znalostí a informací vůbec a tedy i širší úhel pohledu na danou problematiku.

5.2 Cíle výzkumu

Jako cíl svého výzkumu jsem si stanovila:

1. Zjistit, jestli je rozdíl v přístupu k jiným etnikům v roli spolužáků, přátel nebo životních partnerů.
2. Posoudit rozdíl v předsudcích vůči romskému spolužákovi a spolužákovi jiné rasy.

3. Zmapovat zájem o seznámení se s kulturou a tradicemi jiných národností.

U všech položených otázek mě zajímal rozdíl mezi názory a postoji dětí základních škol a studentů gymnázií ve stejné věkové kategorii.

5.3 Hypotézy

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v oblasti partnerských a přátelských vztahů.

H₁: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v oblasti partnerských a přátelských.

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji vůči romskému vyučujícímu.

H₂: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji vůči romskému vyučujícímu.

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji k romskému spolužákovi.

H₃: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji k romskému spolužákovi.

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji ke spolužákovi jiné rasy či národnosti (např. Slovák, černoch).

H₄: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji ke spolužákovi jiné rasy či národnosti (např. Slovák, černoch).

H₀: O seznámení s tradicemi a kulturou jiných národností nemají větší zájem studenti gymnázií ve srovnání s žáky základních škol.

H₅: O seznámení s tradicemi a kulturou jiných národností mají větší zájem studenti gymnázií než žáci základních škol.

5.4 Definice proměnných

Ve svém kvantitativním výzkumu jsem stanovila následující proměnné:

Nezávisle proměnné: škola, kterou respondenti navštěvují (základní škola x víceleté gymnázium).

Závisle proměnné: etnické a rasové předsudky v partnerských a přátelských vztazích, kdy těmito vztahy rozumím vztahy s přáteli jiné rasy a národnosti a postoj k životnímu partnerovi jiné rasy a národnosti. Další závislou proměnnou je zájem o poznání tradic a kultur jiných národností.

5.5 Výzkumná metoda

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu dotazníkového šetření, která umožňuje poměrně rychlý a hromadný sběr dat. Dotazník byl anonymní, jediné zkonkretizování se týkalo pohlaví, věku a označení školy v první otázce. Dotazník má celkem 16 otázek, z toho jednu zcela otevřenou a jednu s možností doplnění vlastního vyjádření. Vzhledem k nízkému věku respondentů jsem se snažila o jejich jasnou a jednoduchou formulaci.

Úvodní otázka zjišťuje věk, pohlaví a školu, kterou respondenti navštěvují. Otázka č. 2 má za úkol zjistit, zda-li se respondenti setkali s projevy rasismu ve svém okolí a v jaké pozici při tom byli. Otázky č. 3 – 6 a dále otázky č. 11 a č. 15 – 16 zkoumají postoje respondentů vůči jiným etnikům a rasám. Otázka č. 12 by měla dát do souvztažnosti s těmito postoji i případné reakce rodičů na partnera jejich dětí jiné rasy či národnosti. Otázkami s číslem sedm a osm směřuji ke zmapování sympatií či antipatií respondentů s hnutím skinheads a názorům vůči konkrétním národnostním menšinám žijících v ČR. Za důležité pokládám otázky č. 9 a č. 13, které by měly prokázat, jestli existuje rozdíl v zájmu o poznání kultur

a tradic jiných národností mezi žáky ZŠ a studenty gymnázií. Otázka č. 10 zjišťuje názory na inteligenci romských dětí a příčiny, jaké respondenti vidí v případě nesouhlasného hodnocení. Oproti tomu otázka č. 14 zkoumá názory na inteligenci ras a národností obecně bez konkrétního určení.

5.6 Výzkumný vzorek

Praktickou část jsem zaměřila na projevy rasismu a postoje vůči etnickým menšinám u žáků osmých a devátých tříd základní školy ve věku 14 a 16 let a stejně starých studentů víceletých gymnázií. Záměrným výběrem jsem zvolila dvě základní školy a dvě víceletá gymnázia, a to ve Strážnici a v Hodoníně. Ve Strážnici proto, že jsem tam před několika lety sama na gymnáziu studovala a v Hodoníně proto, že je to moje rodné město, kde jsem vyrůstala a stále bydlím. Velmi mě zajímaly výsledky ze ZŠ Hodonín – Mírové náměstí 19, kterou jsem zcela úmyslně vybrala z několika škol z toho důvodu, že je jednak v těsné blízkosti lokality sociálních bytů, ale také dětského domova, takže ji v porovnání s ostatními hodonínskými základními školami navštěvuje nejvíce romských dětí. Výběr Základní školy Marie Kudeřkové ve Strážnici byl zase daný faktem, že vybraná základní škola a gymnázium jsou spojeny dvorem a tudíž mě zajímalo, jestli se ve výzkumu promítne odlišnost v postojích dětí, které dělí jen pár metrů.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 120 respondentů, z toho 60 navštěvuje základní školu a 60 jsou studenti víceletých gymnázií.

5.7 Způsob sběru dat

Začátkem roku 2011 jsem oslovila ředitele čtyř škol, na kterých jsem se rozhodla provést svůj výzkum a požádala je o zprostředkování vyplnění dotazníku u žáků a studentů ve věku 14 – 16 let. Na základních školách šlo o žáky osmých a devátých tříd, u osmiletých gymnázií šlo o studenty tercie a kvarty. Rozdala jsem celkem 120 dotazníků, na každé škole třicet. Výběr studentů a žáků byl na úvaze ředitelů a pedagogů, jediným mým požadavkem byl věk respondentů. Dotazníky se mi vyplněné a v plném počtu vrátily během února 2011.

5.8 Způsob vyhodnocení dat

Veškerá data jsem nejdříve převedla do číselné podoby a zadala do programu Microsoft Excel, kde jsem pak s nimi mohla dále systematicky pracovat. Sestavila jsem tabulky četností, získané četnosti převedla na procenta a výsledek zobrazila pomocí grafů.

Hypotézy byly empiricky ověřovány pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této části své práce uvádím přehled a následnou interpretaci zjištěných výsledků. Pomocí grafického znázornění porovnáám rozdíly v odpovědích žáků základních škol a víceletých gymnázií. Výzkumu se zúčastnilo celkem 120 respondentů ze čtyř vybraných škol. Všichni respondenti byli ve věku 14 až 16 let a jejich výběr byl zcela v kompetenci ředitelů škol a pedagogů.

6.1 Třídění prvního a druhého stupně

V této části vyhodnotím výsledky odpovědí všech respondentů nejdříve jako celek, protože postoj dospívajících k etnickým a národnostním menšinám mě zajímá nejen z hlediska různých škol, ale i z hlediska všeobecného. Následně převedu do grafů odpovědi na jednotlivé otázky podle typu školy, kterou respondenti navštěvují.

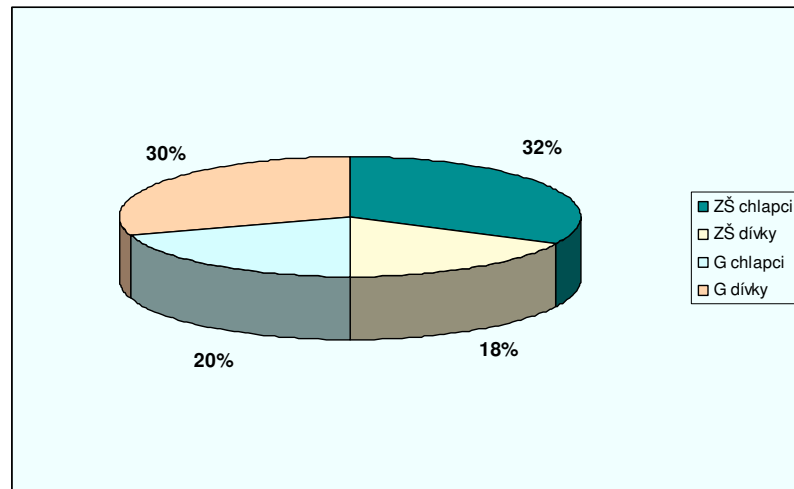
Chráška (2007) uvádí, že pro zjištění, kolik jedinců má společných jeden znak, použijeme třídění prvního stupně. Pro třídění druhého stupně vyhledáváme respondenty se dvěma shodnými sledovanými znaky.

Výšečové grafy tedy představují odpovědi všech respondentů, zatímco sloupcové grafy konkretizují odpovědi podle typu školy.

Tabulka č. 1. Zastoupení chlapců a dívek.

	Chlapci	Dívky
ZŠ Strážnice	17	13
ZŠ Hodonín	22	8
Gymnázium Strážnice	14	16
Gymnázium Hodonín	10	20
Celkem	63	57

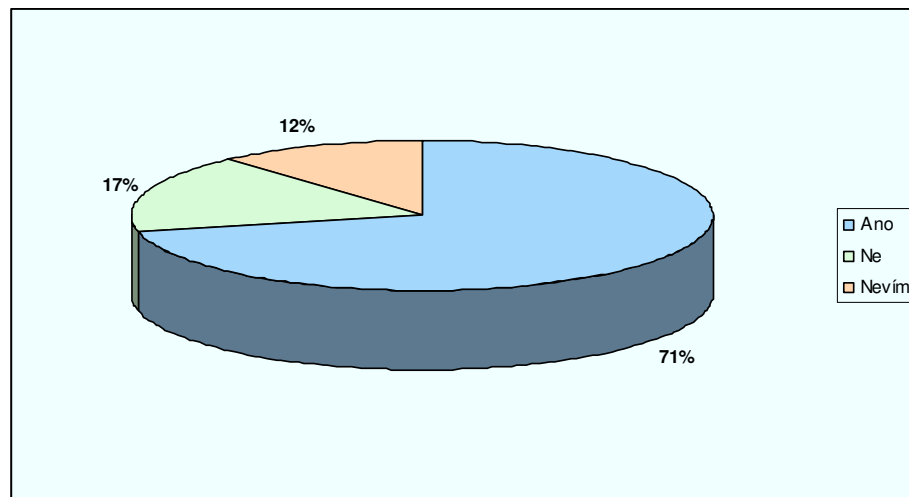
Graf č. 2. Zastoupení chlapců a dívek.

Z tabulky, je zřejmé, že v nepatrně větším zastoupení byli chlapci, z celkového počtu tázaných odpovídalo celkem 52 % chlapců a 48 % dívek, z toho bylo 50% žáků základních škol a 50% studentů

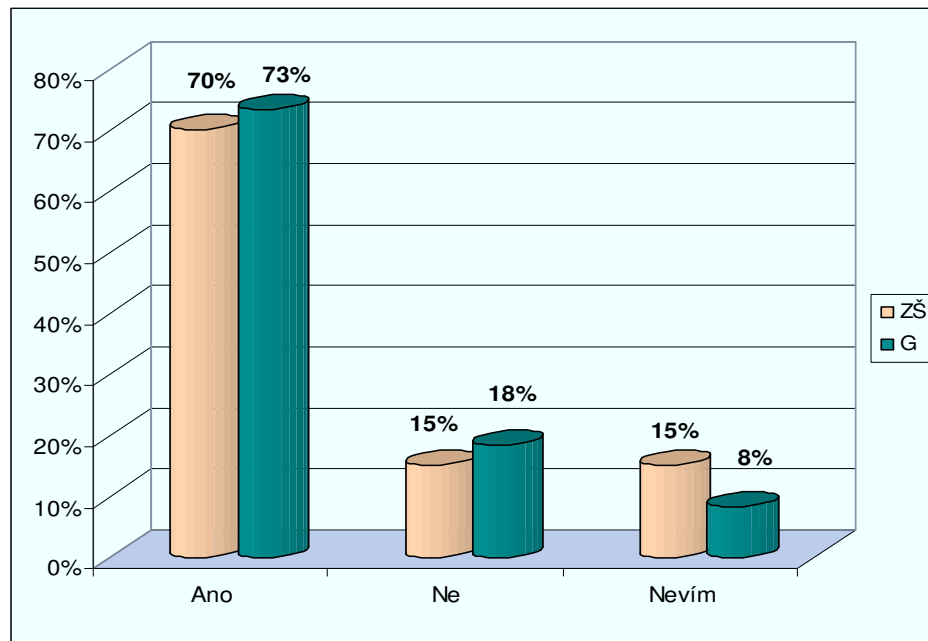
Otázka č. 2: **Setkali jste se někdy s projevy rasismu ve svém okolí?**

Graf č. 3. Setkání se s projevy rasismu.

Celkem 71 % dotázaných se s rasismem v nějaké podobě setkalo. 17 % dotázaných uvedlo, že se s rasismem neseťkali a 12 % nevědělo.

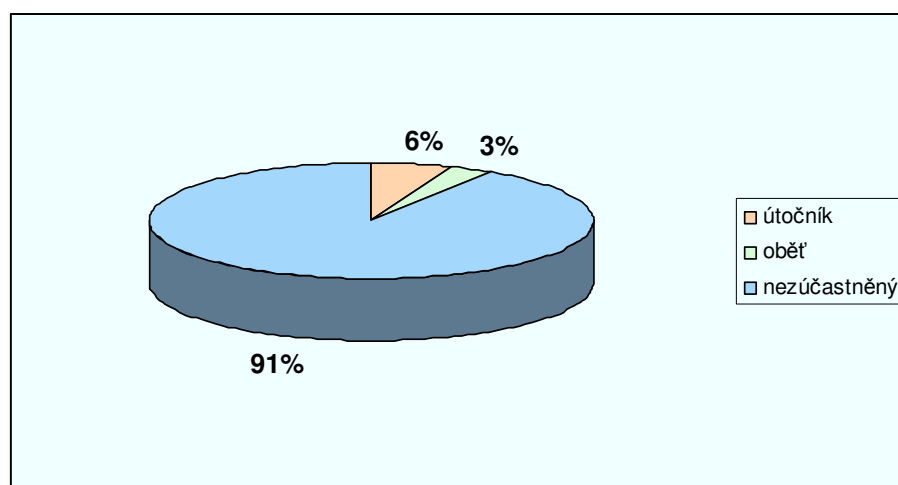
Graf č. 4. Setkání se s projevy rasismu na ZŠ a G.

Tento graf ukazuje, že v poněkud větší míře se s rasismem setkali studenti gymnázií a to v 73 % odpovědí. Vysoké procento setkání s rasismem je ale patrné i u žáků základních škol a to celých 70 % případů. Pouhých 15 % žáků základních škol a 18 % studentů se s rasismem neseťkalo a 15 % žáků a 8 % studentů nevědělo, jestli s rasistickým chováním někdy přišlo do kontaktu.

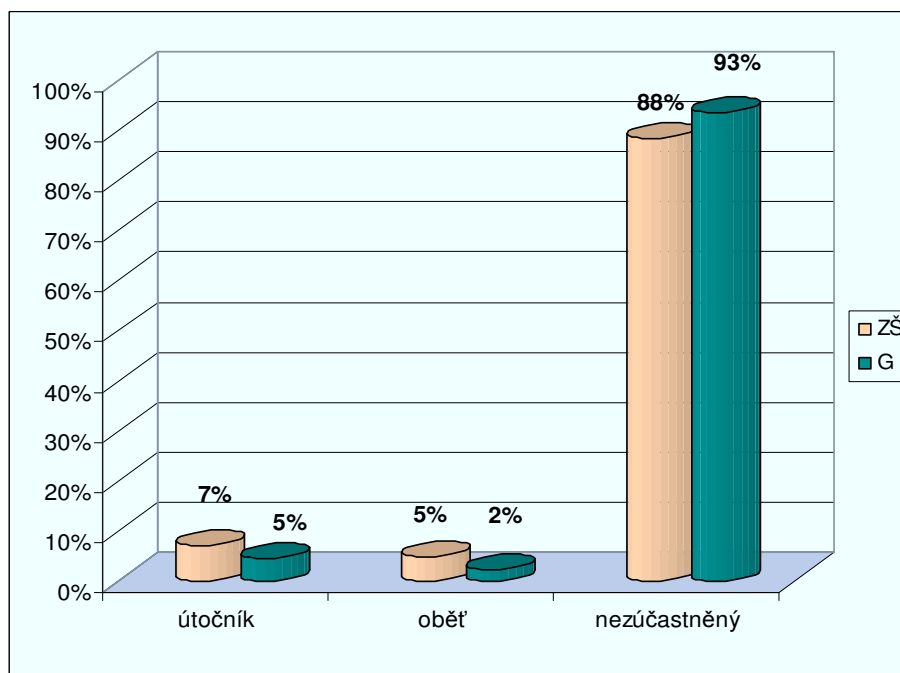
Pokud ano, byl/a jste:

Graf č. 5. Pozice útočníka, oběti, nezúčastněného.

Celkem 86 žáků a studentů uvedlo, že se rasismem setkalo. Z tohoto počtu bylo 91 % v roli nezúčastněných, 6 % byli útočníci a 3 % tázaných bylo v roli obětí.

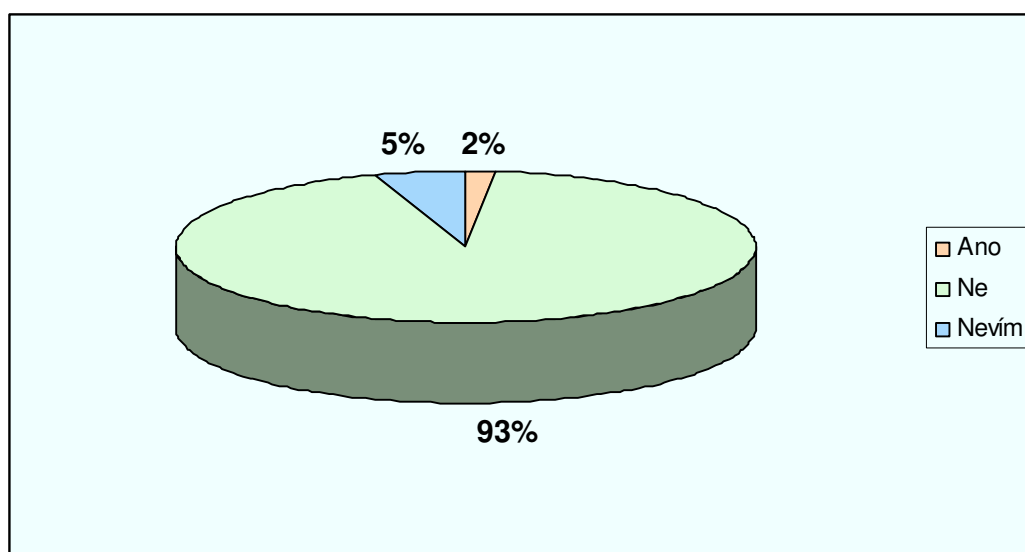
Graf č. 6. Pozice útočníka, oběti a nezúčastněného na ZŠ a G.

Ze všech respondentů, kteří se s rasismem setkali, bylo nejvíce v pozici nezúčastněných. Jde o 93 % studentů a 88 % žáků ZŠ. 7 % žáků základních škol uvedlo, že bylo v roli útočníka a 5 % v roli oběti. Míra útočníků a obětí je u studentů víceletých gymnázií trochu nižší, pozici útočníka uvedlo 5 % a pozici oběti 2 % studentů gymnázií.

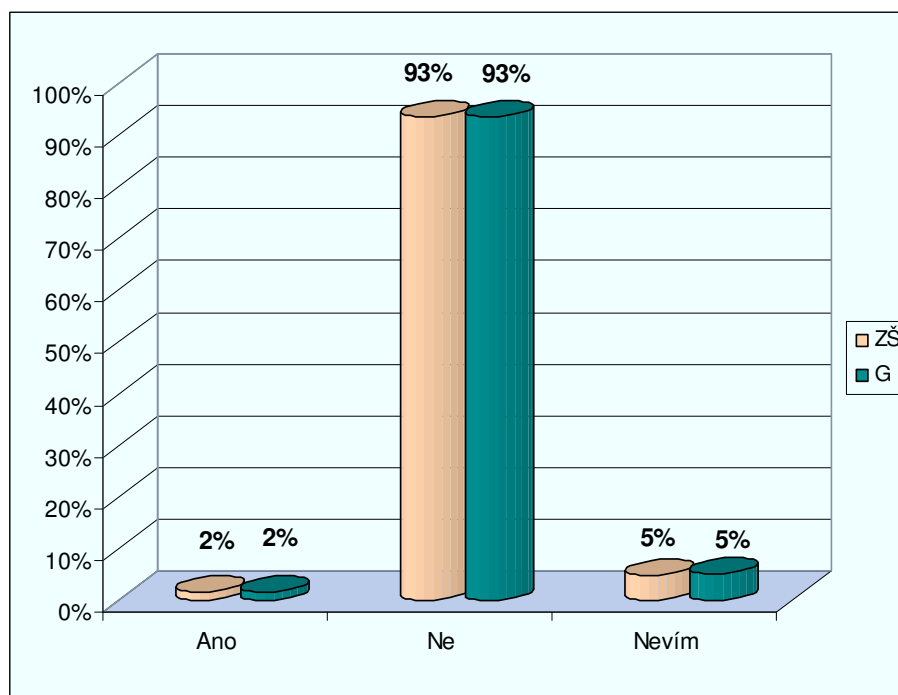
Otázka č. 3: Vadilo by vám mít za spolužáka např. Slováka, černocho?

Graf č. 7. Vztah ke spolužákovi jiné národnosti nebo rasy.

Z výše uvedeného grafu je zřejmá naprostá převaha respondentů, kterým by nevadilo mít za spolužáka Slováka nebo černocho. Celkem 112 dospívajících, tj. 93 % respondentů, by proti tomu nic nenamítalo. Pouze 2 % se vyjádřila odmítavě a 5 % nevědělo.

Graf č. 8. Vztah ke spolužákovi jiné rasy nebo národnosti na ZŠ a G.

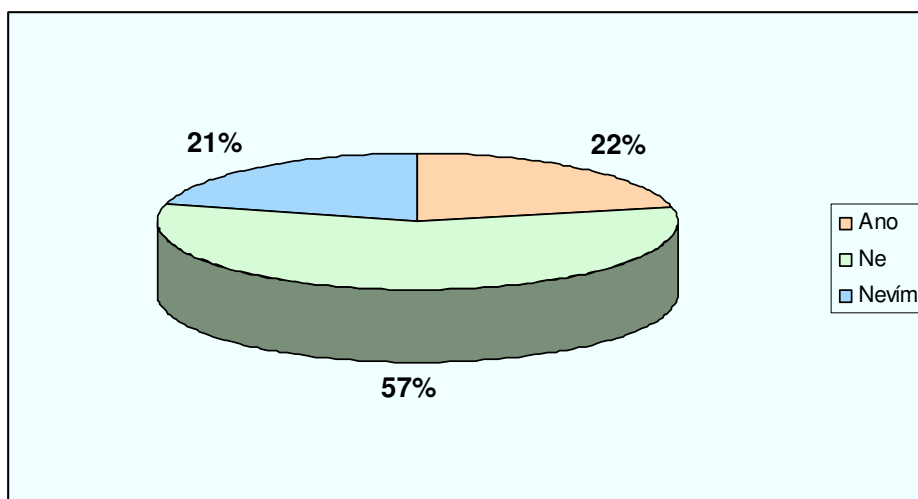

Z tohoto grafu je patrná překvapivá shoda u všech respondentů ve všech různých možnostech odpovědí. Shodně 93 % žáků ZŠ a 93 % studentů gymnázia by nemělo problém mít za spolužáka Slováka nebo černocho. Pouze 2 % obou typů škol vyjádřilo negativní postoj a 5 % shodně nevědělo.

Otázka č. 4: Vadil by vám romský spolužák?

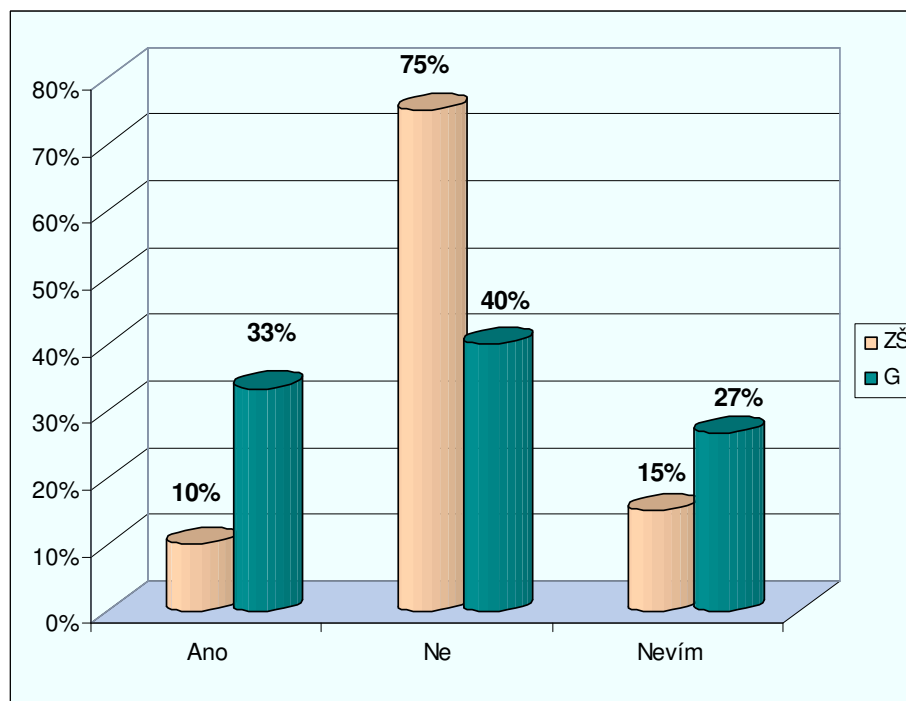
U této otázky jsem záměrně konkretizovala, o jakého spolužáka se jedná, abych mohla následně posoudit, jestli je postoj k romskému spolužákovi odlišný než ke spolužákovi jiné rasy a národnosti všeobecně.

Graf č. 9. Vztah k romskému spolužákovi.

Oproti předchozí otázce je v případě romského spolužáka zřejmá menší míra tolerance. Nadpoloviční většina respondentů (57 %) sice uvedla, že by jim romský spolužák nevadil, ale 22 % vyjádřilo odmítavý postoj a 21 % si nebylo jisto.

Graf č. 10. Vztah k romskému spolužákovi na ZŠ a G.

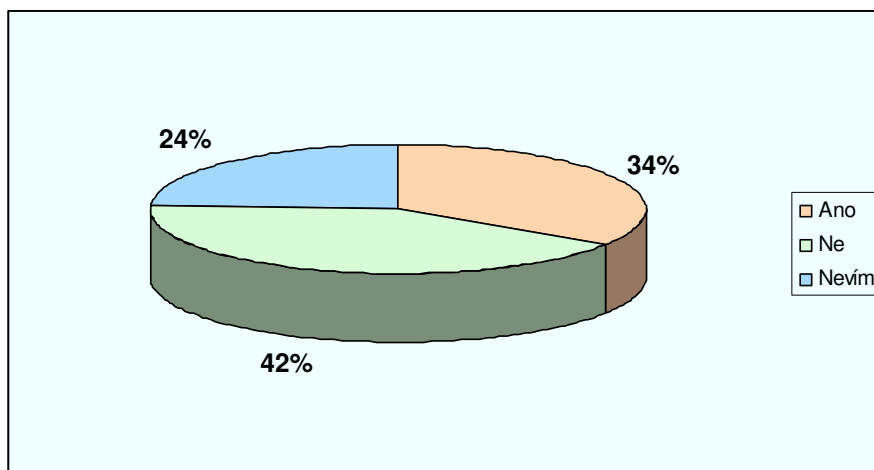
Téměř o polovinu respondentů se tolerantněji vůči romskému spolužákovi projevili žáci základních škol. 75 % uvedlo, že by jim romský spolužák nevadil, zatímco studenti gymnázií se stejně vyjádřili jen ve 40 %. Negativní stanovisko zaujalo 10 % žáků ZŠ a opět

mnohem více netolerantnosti projevili studenti gymnázií. Romského spolužáka odmítlo 33 % studentů. Svým stanoviskem si nebylo jisto 15 % žáků ZŠ a 27 % studentů gymnázií.

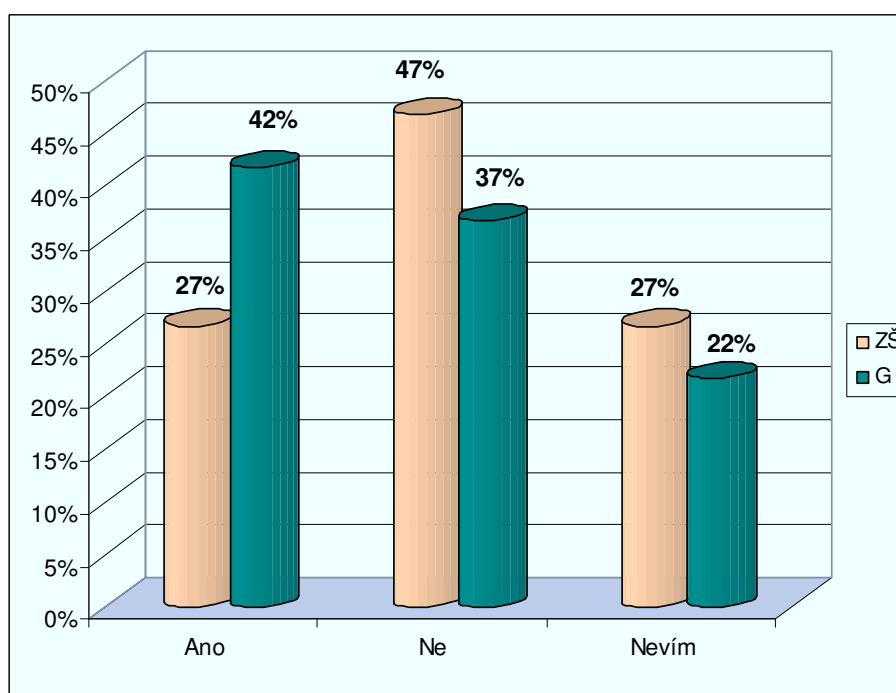
Otázka č. 5: Vadil by vám romský vyučující?

Graf č. 11. Postoj k romskému vyučujícímu.

Romský vyučující by vadil 34 % všech respondentů, což je celkem 41 odmítavých odpovědí. 42 % odpovědělo, že by jim romský vyučující nevadil a 24 % respondentů nevědělo.

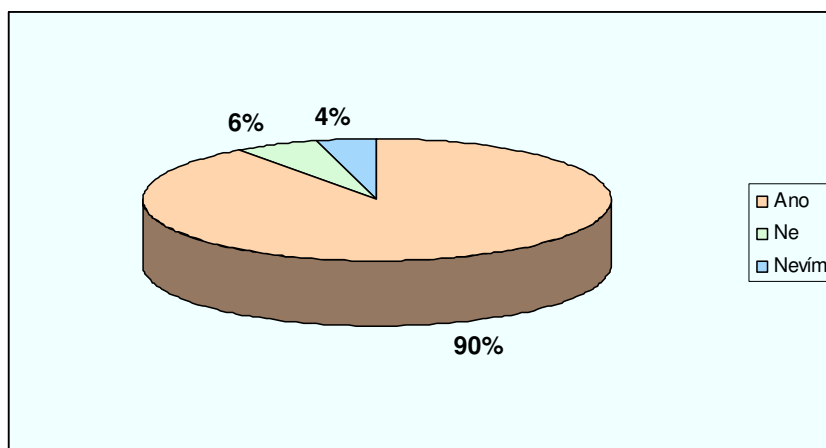
Graf č. 12. Postoj k romskému vyučujícímu na ZŠ a G.

Z grafu je patrné, že žáci základních škol by vůči romskému vyučujícímu měli ve srovnání s gymnazisty mnohem míň výhrad. 27 % žáků a 42 % studentů by romského vyučujícího nechtělo, 47 % žáků a 37 % studentů by nevadil a 27 % žáků a 22 % gymnazistů nevědělo, zda-li by měli s romským vyučujícím problém.

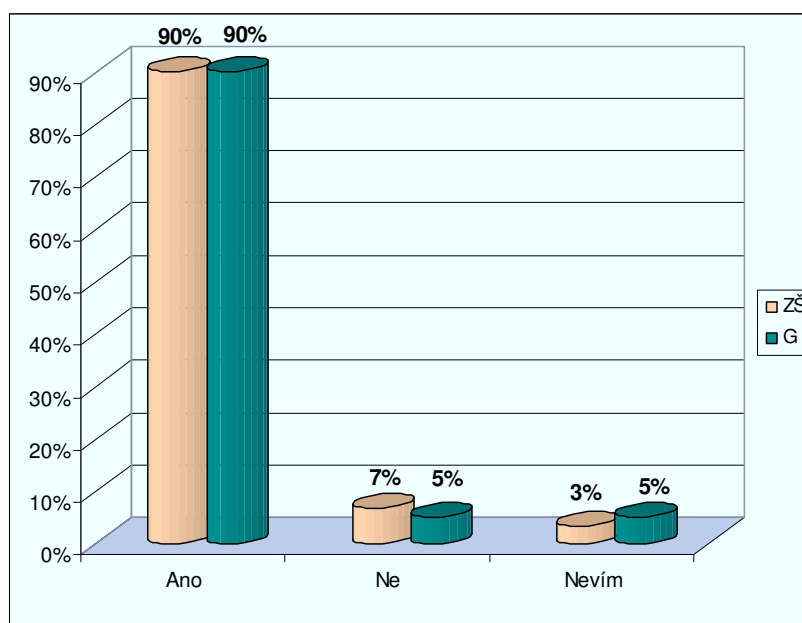
Otázka č. 6: **Mohli byste mít nebo máte kamaráda člověka jiné rasy/národnosti?**

Graf č. 13. Postoj ke kamarádovi jiné rasy nebo národnosti.

Přátelství s člověkem jiné rasy či národnosti připustilo 90 % respondentů. Pouze 6 % tuto možnost odmítlo a 4 % dotázaných nevědělo.

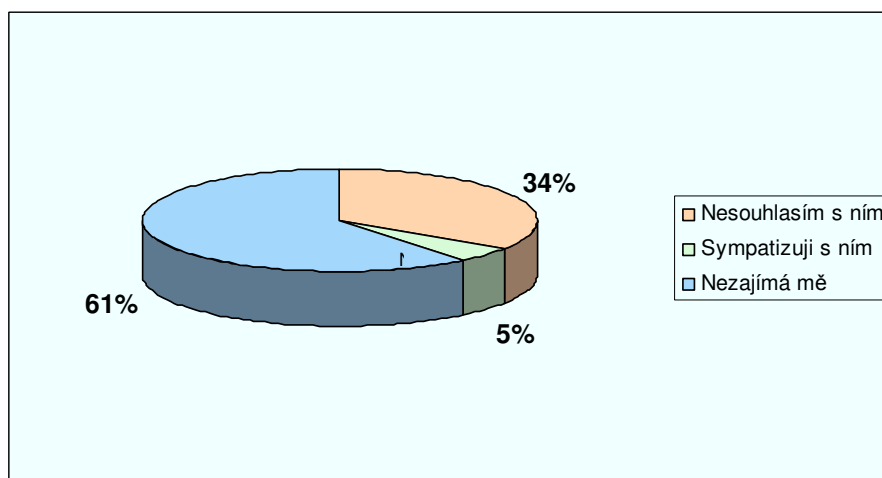
Graf č. 14. Postoj ke kamarádovi jiné rasy na ZŠ a G.

Z výše uvedeného grafu je opět patrná shoda u žáků ZŠ a studentů víceletých gymnázií, kdy v 90 % shodně uvedli, že by mohli mít nebo mají kamaráda člověka jiné rasy a národnosti. Záporně se vyjádřilo 7 % žáků ZŠ a 5 % studentů. Podobným přátelstvím si nebylo jisto jen malé procento dospívajících a to 3 % žáků ZŠ a 5 % studentů.

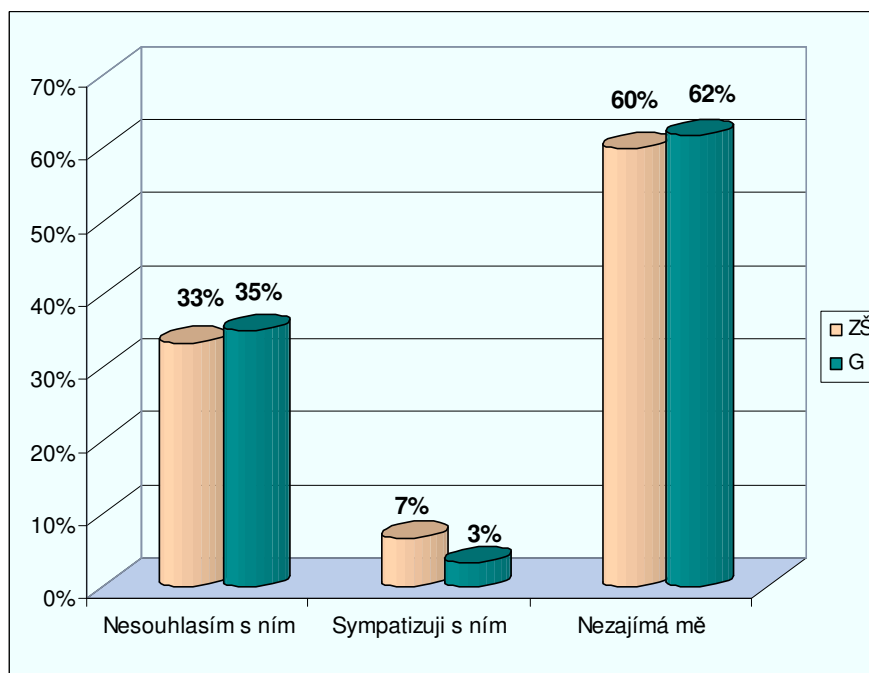
Otázka č. 7: **Jaký je váš názor na hnutí skinheads?**

Graf č. 15. Názor na hnutí skinheads.

Odmítavé stanovisko k hnutí skinheads vyjádřilo 34 % z celkového počtu dotázaných. Nadpoloviční většina (61 %) respondentů se o toto hnutí nezajímá a nic bližšího neví a 5 % s tímto hnutím sympatizuje.

Graf č. 16. Názor na hnutí skinheads na ZŠ a G.

V odpovědích studentů a žáků jsou jen nepatrné rozdíly, nadpoloviční většina se o hnutí skinheads nezajímá - 60 % žáků ZŠ a 62 % studentů gymnázií. Nesouhlasně odpovědělo 33 % žáků ZŠ a 35 % studentů.

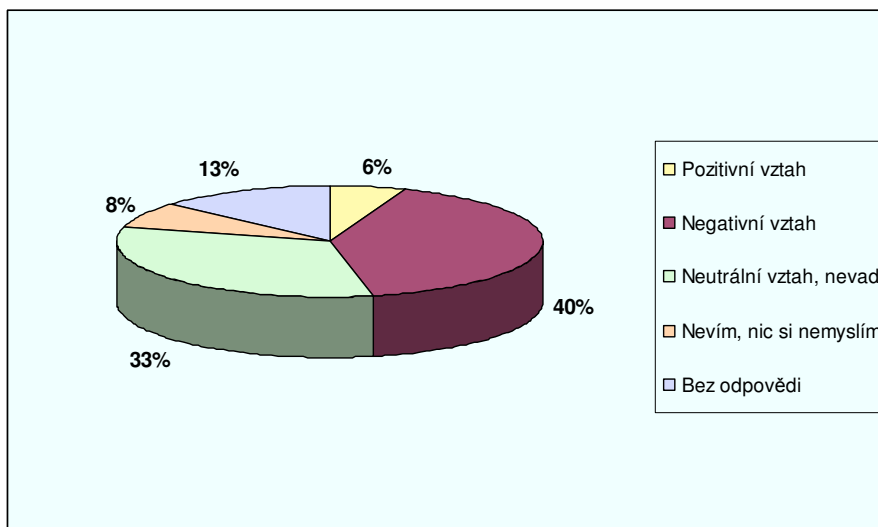
Otázka č. 8: Co si myslíte o národnostních menšinách v ČR?

V této otázce jsem se snažila zjistit, jak dospívající mládež vnímá národnostní menšiny žijící na území České republiky, konkrétně Romy, Vietnamce a Ukrajince. V dotazníku byla dána možnost vyjádřit se i k jiným národnostem. Vzhledem k tomu, že mnoho odpovědí, zejména těch, co vyjadřovali negativní vztah, bylo vyjádřeno nevybíravým způsobem, do grafu jsem zachytila pouze významy odpovědí obecně bez konkrétních reakcí.

Postoj ke každé národnostní menšině jsem pomocí grafů znázornila zvlášť, aby byl případný rozdíl jasně viditelný a popsatelný.

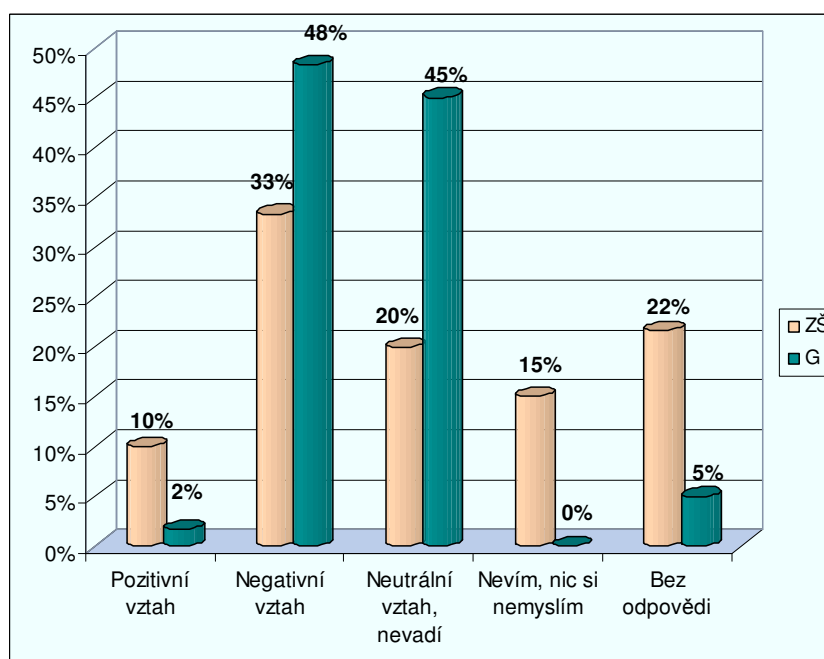
Romové

Graf č. 17. Vztah k Romům v ČR.

Negativní vztah vůči romské menšině zaujímá celkem 40 % všech respondentů. Nečastěji jim bylo v odpovědích vytýkáno, že nepracují, dopouštějí se kriminální činnosti, pobírají sociální dávky a jsou problematictí. Pouze 6 % všech tázaných se vyjádřilo kladným způsobem. 33 % zaujímá vůči Romům neutrální vztah, v mnoha odpovědích zaznívalo, že Romové dotazovaným nevadí. 8 % se vyjádřilo, že o Romech nic neví nebo si o nich nic nemyslí a 13 % dotazníků zůstalo bez odpovědi.

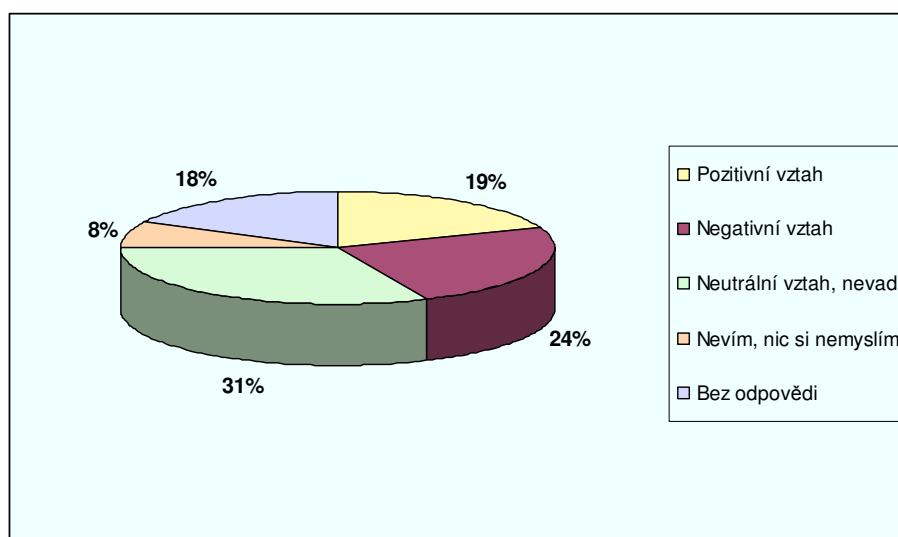
Graf č. 18. Vztah k Romům na ZŠ a G.

Negativní vztah zaujímaný k romské menšině převažuje u studentů gymnázií. Téměř polovina z nich (48 %) Romy odmítá, 45 % zaujímá neutrální stanovisko a pouhé 2 % gymnazistů se vyjádřilo pozitivně. Žáci základních škol se pozitivně vyjádřili v 10 % odpovědí, záporný postoj zaujali v 33 % a neutrální stanovisko vyjádřilo 20 % z nich.

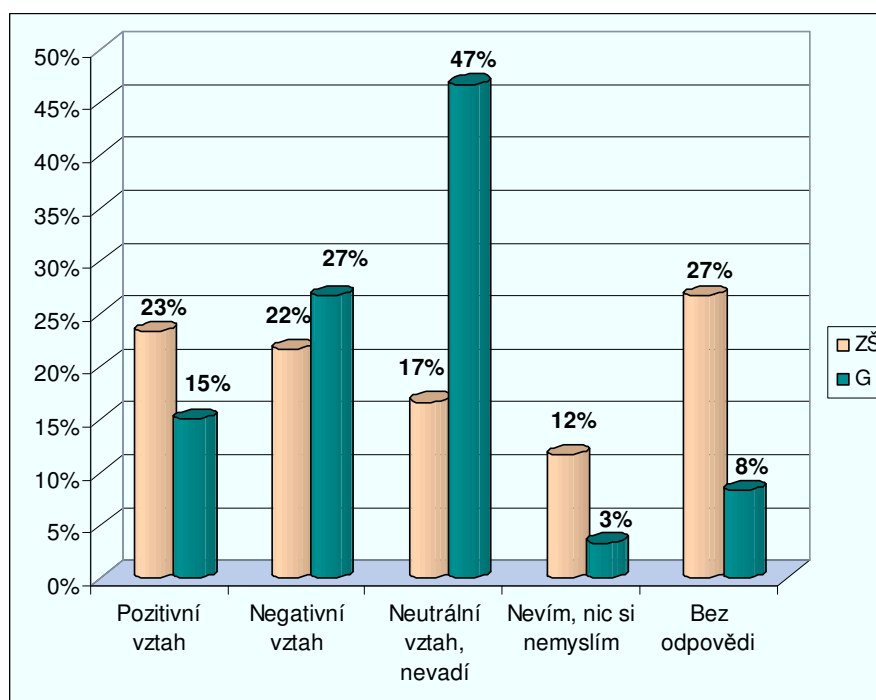
Vietnamci

Graf č. 19. Vztah k Vietnamcům.

Ve srovnání s romskou menšinou jsou dospívající vůči vietnamské menšině přístupnější. Pozitivním způsobem se vyjádřilo 19 % respondentů, nejčastěji oceňovali pracovitost a spojovali je s dostupným zbožím. Negativně se vyjádřilo 24 %, kdy v mnoha odpovědích zazněla kritika nekvalitního zboží a také byl vytýkán zvyšující se počet této menšiny na našem území. Neutrální stanovisko zaujalo 31 % respondentů.

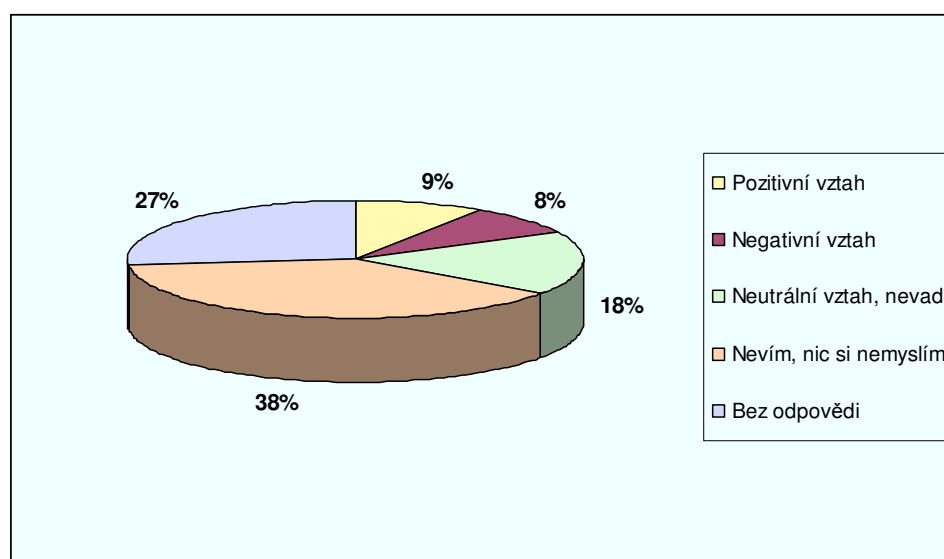
Graf č. 20. Vztah k Vietnamcům na ZŠ a G.

Nejvíce neutrálních názorů zastávali studenti víceletých gymnázií – 47 %. Žáci ZŠ se neutrálním způsobem vyjádřili v 17 %, což je ve srovnání s gymnazisty podstatně méně. Pozitivní vztah zaujímá 23 % žáků ZŠ a 15 % studentů, záporně se vyjádřilo 22 % žáků ZŠ a 27 % studentů.

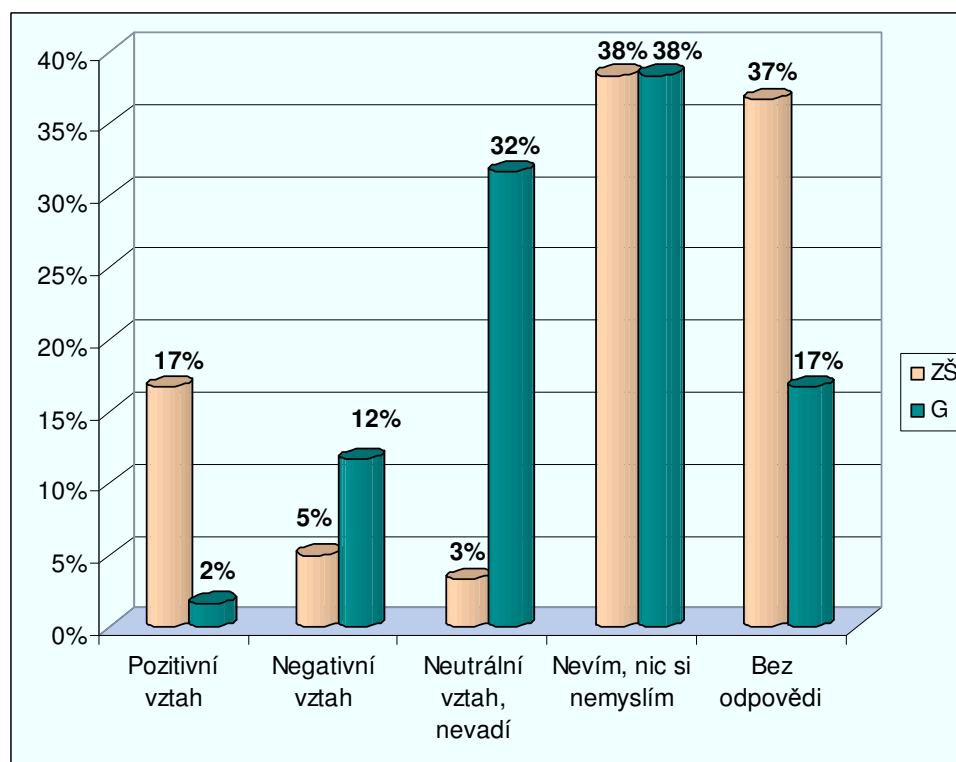
Ukrajinci

Graf č. 21. Vztah k Ukrajincům.

K této menšině se 27 % respondentů nevyjádřilo. 38 % si o Ukrajincích nic nemyslí, často zaznělo, že s nimi respondenti nepřišli do kontaktu. 18 % dotázaných uvedlo, že jim neva-
dí, kladný postoj vyjádřilo 9 % a negativní 8 % respondentů.

Graf č. 22. Vztah k Ukrajincům na ZŠ a G.

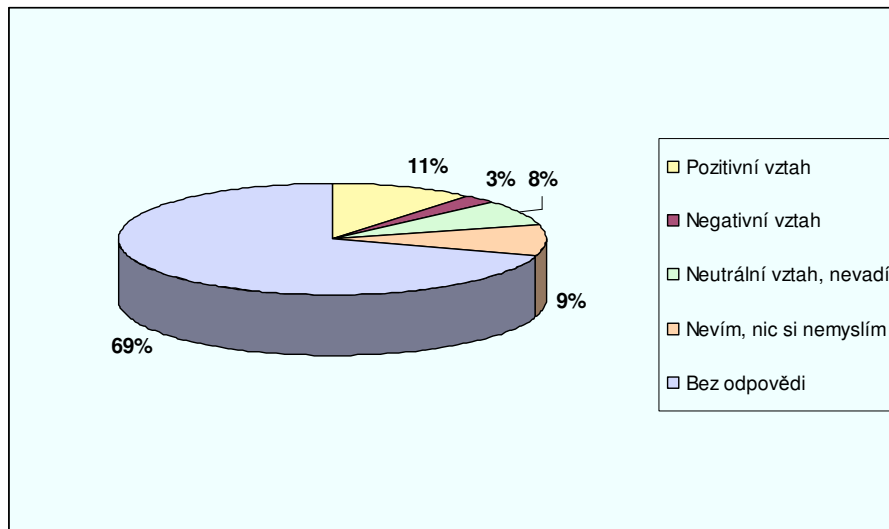
V 38 % se žáci i studenti shodně vyjádřili, že o Ukrajincích nic neví nebo že si o nich nic nemyslí. Neutrální stanovisko zaujali v mnohem větší míře studenti gymnázií (32 %) oproti žákům ZŠ (3 %). Pozitivní vztah má 17 % žáků ZŠ a jen 2 % studentů, zatímco negativně se vyjádřilo 5 % žáků ZŠ a 12 % studentů.

Jiní

U této otevřené otázky byla žákům a studentům dána možnost vyjádřit se k dalším národnostním menšinám podle vlastní zkušenosti.

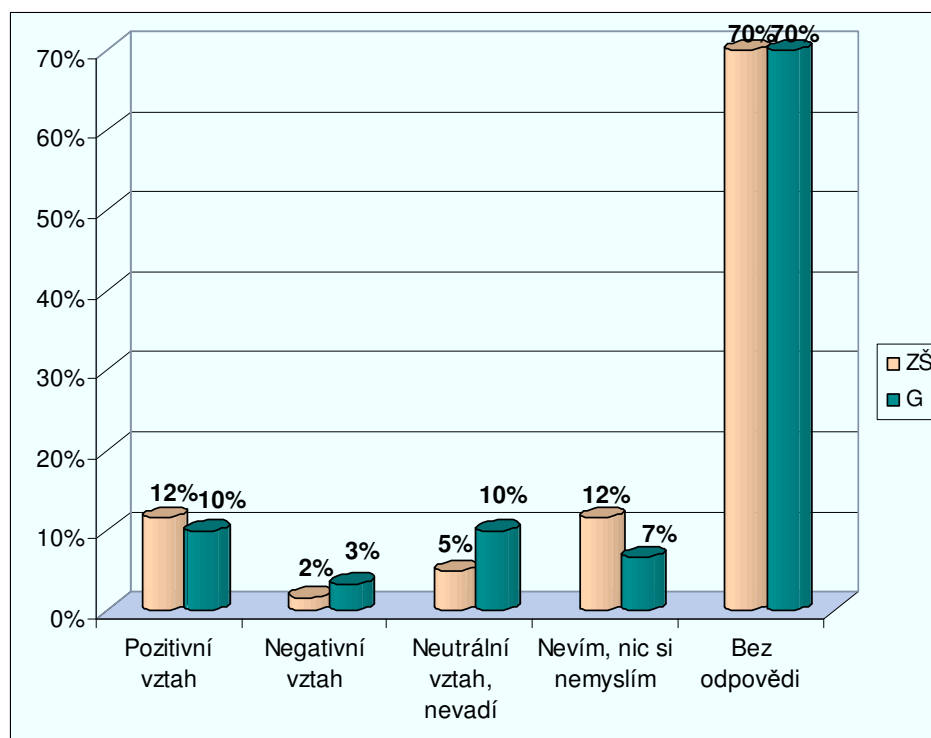

Graf č. 23. Vztah k jiným národnostním menšinám.

U této otázky zůstala převážná většina dotazníků bez vyjádření – celkem 69 % bylo bez odpovědi. Neutrálním způsobem se vůči jiným národnostem vyjádřilo 8 % respondentů, odmítavě 3 % a pozitivně 11 %. Respondenti nejčastěji uváděli „černochoy“, které popisovali jako přátelské, pracovitě a lživé. Kladně hodnotili i Slováky a Němce. Polákům byla naopak vytýkána agresivita a Arabům teroristické útoky.

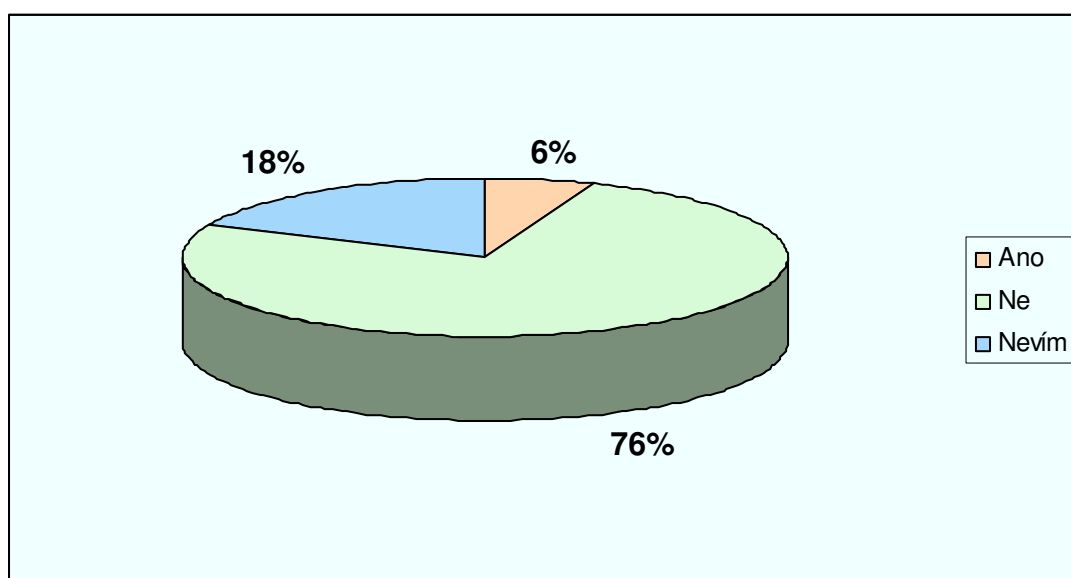
Graf č. 24. Vztah k jiným národnostním menšinám na ZŠ a G.

Z grafu je zřejmé, že většina respondentů se nevyjádřila. Pozitivní vztah k jiným národnostem uvedlo 12 % žáků ZŠ a 10 % studentů, srovnatelné s pozitivním přístupem je i neutrální stanovisko. Negativní postoj má 2 % žáků ZŠ a 3 % studentů.

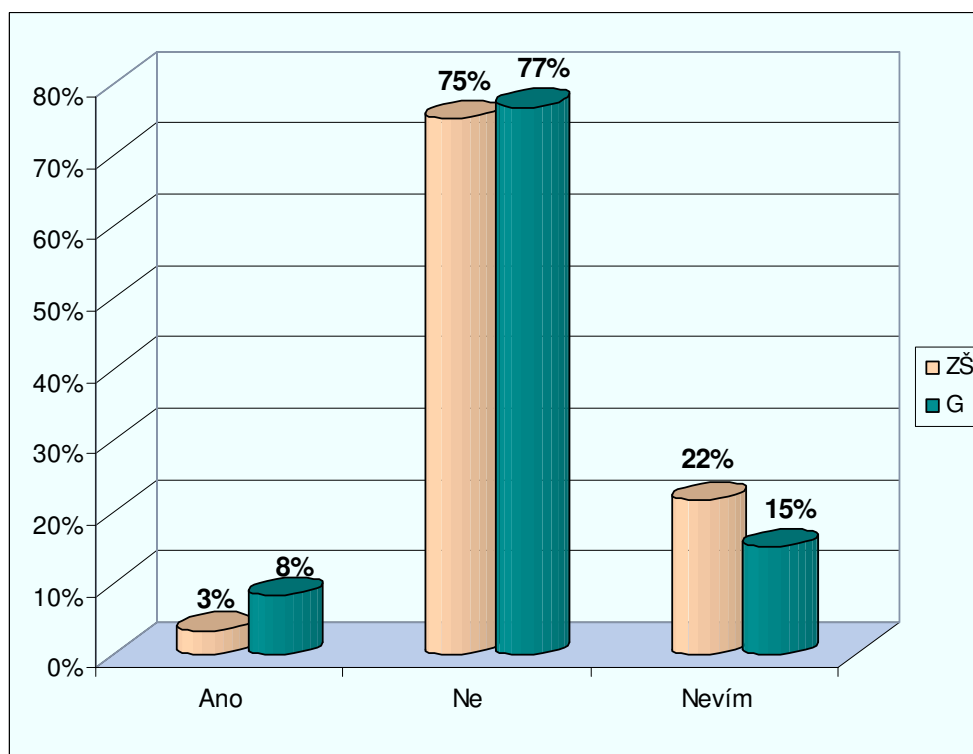
Otázka č. 9: **Vadilo by vám jít na kulturní akci (film, divadlo atd.) pojednávající o tradicích jiných kultur?**

Graf č. 25. Zájem o kulturní akce

Z grafu je patrné, že nadpoloviční většině by nevadilo jít na kulturní akci pojednávající o tradicích jiných kultur. Zájem projevilo 76 % respondentů. Pouze 6 % odpovědělo, že by jim vadilo se takové akce zúčastnit.

Graf č. 26. Zájem o kulturní akci na ZŠ a G.

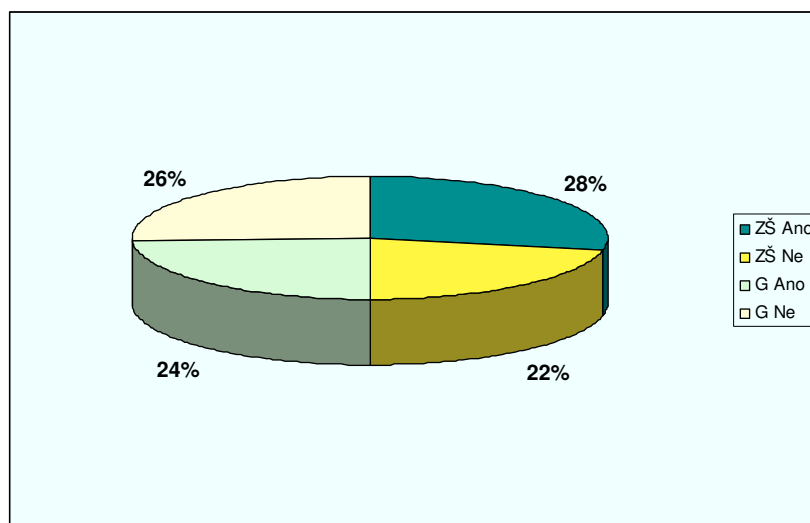

Z grafu vyplývá, že většina respondentů jednoznačně má zájem o kulturní akci zaměřenou na tradice jiných kultur, přičemž tento zájem v trochu menší míře projevili žáci základních škol - 75% respondentů. Studenti gymnázia zaujali vstřícné stanovisko v 77 %. Naopak podobnou akci by odmítla 3 % žáků ZŠ a 8 % gymnazistů.

22 % respondentů ze ZŠ a 15 % studentů gymnázií odpovědělo, že neví, zda-li by jim taková akce vadila.

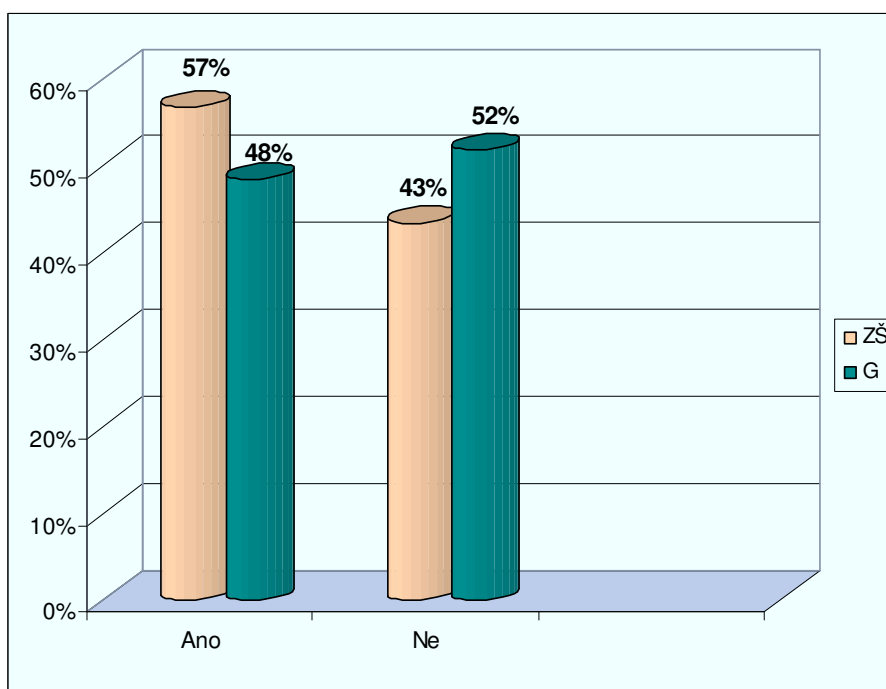
Otázka č. 10: **Myslíte si, že např. romské děti jsou stejně inteligentní jako české děti?**

Graf č. 27. Názor na inteligenci romských dětí.

U této otázky je patrná vyrovnanost mezi jednotlivými odpověďmi u obou typů škol. 52 % všech respondentů si myslí, že inteligence romských a českých dětí je shodná (28 % ZŠ, 24 % G), zatímco 48 % tento názor nezastává (22 % ZŠ, 26 % G).

Graf č. 28. Názor na inteligenci romských dětí na ZŠ a G.

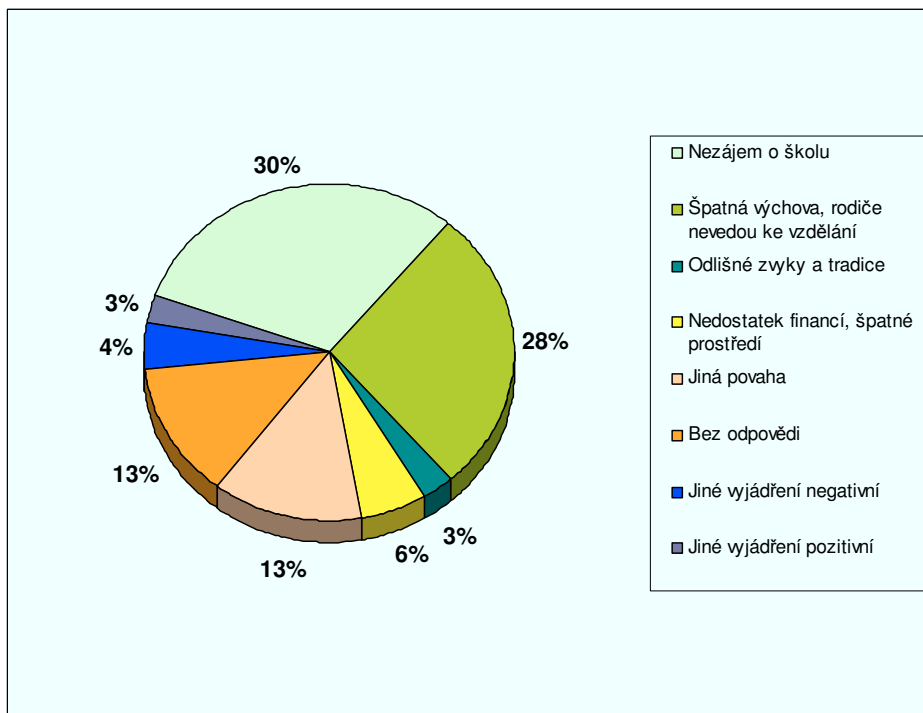

Při zkoumání odlišností v názorech u různých typů škol vyplynulo, že inteligenci romských dětí staví na stejnou úroveň s českými dětmi 57 % žáků ZŠ. U studentů gymnázií tento názor zastává pouze 48 %. Rozdílnost v inteligenci romských a českých dětí uvedlo 43 %

žáků ZŠ a 52 % studentů. Žáci základních škol jsou tedy v této otázce vůči romské menšině více tolerantnější.

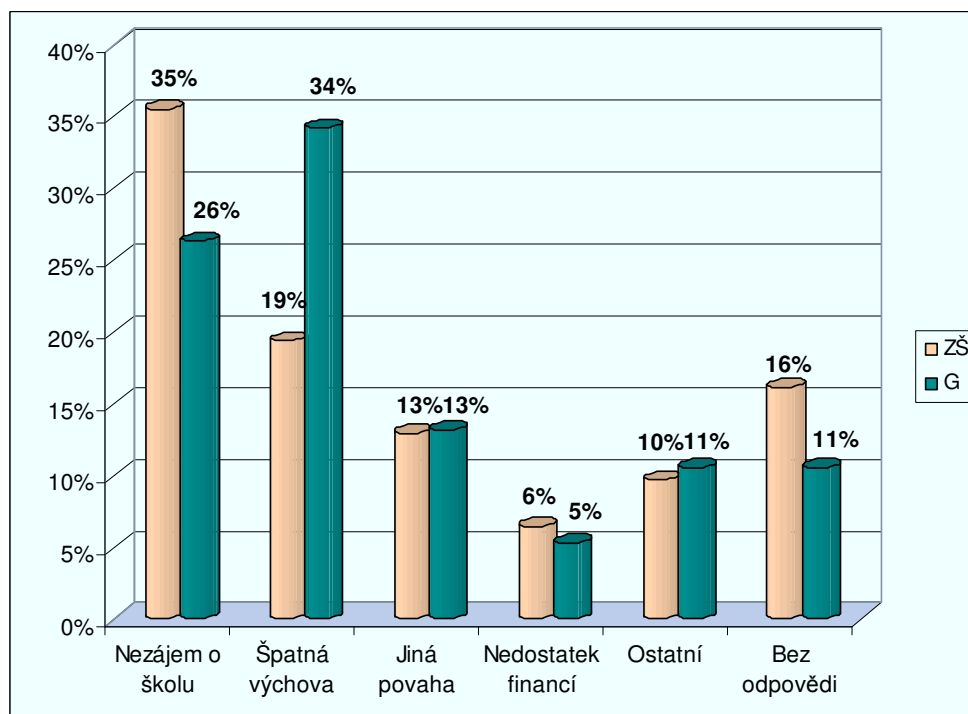
Pokud ne, proč?

Graf č. 29. Důvody odlišností inteligence romských dětí.

Celkem 48 % z celkového počtu respondentů uvedlo, že inteligence romských a českých dětí se liší. Z toho 30 % vidí důvod této odlišnosti v nezájmu romských dětí o školu a 28 % uvedlo jako důvod špatnou výchovu, kdy rodiče nevedou své děti ke vzdělání.

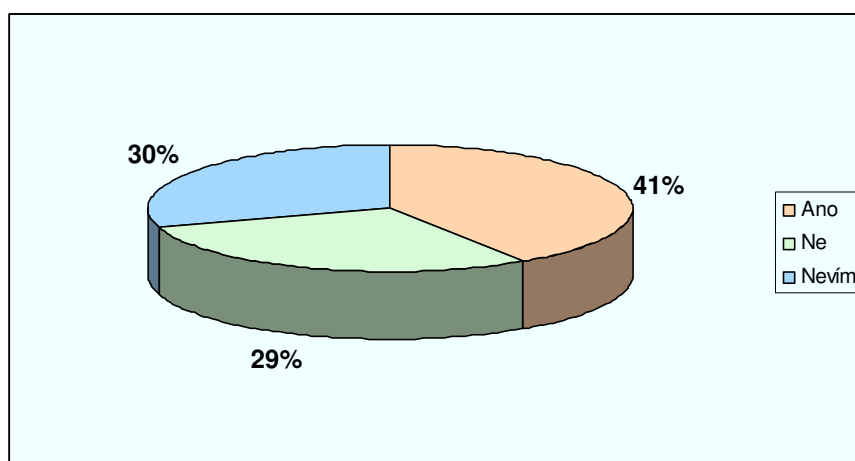
Graf č. 30. Důvody odlišnosti inteligence romských dětí dle ZŠ a G.

Velký rozdíl mezi žáky a studenty je v názoru, že odlišná inteligence romských dětí je zapříčiněna jejich nezájmem o školu. Žáci ZŠ tento důvod uvedli v 35 % a studenti v 26 % případech. Špatnou výchovu jako příčinu vidí 19 % žáků ZŠ a 34 % gymnazistů. U ostatních odpovědí jsou jen zanedbatelné rozdíly.

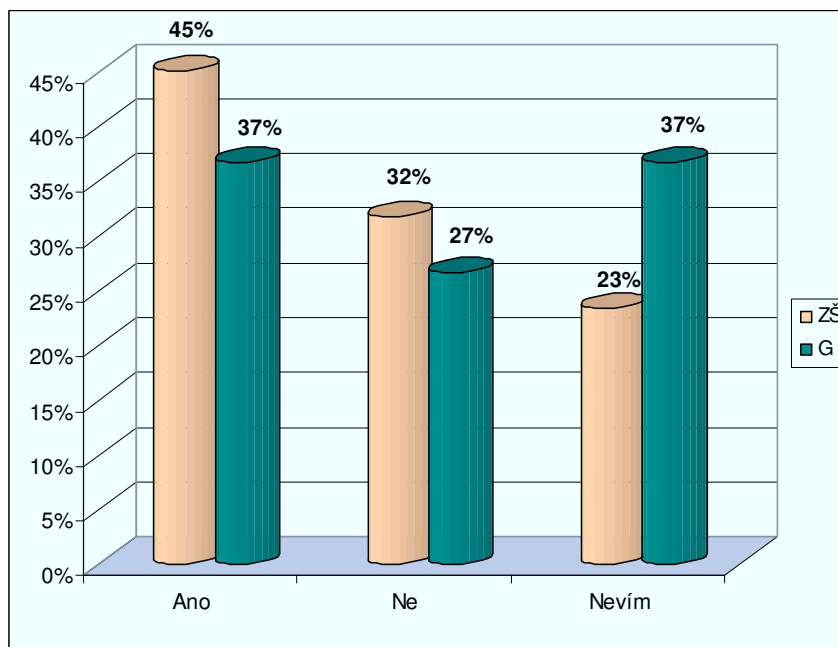
Otázka č. 11: **Dokážete si představit příslušníka jiné rasy/národnosti jako svého životního partnera?**

Graf č. 31. Představa životního partnera.

Životního partnera jiné rasy a národnosti si umí představit 41 % tázaných. Odmítavě se vyjádřilo 29 % a nevědělo 30 % respondentů.

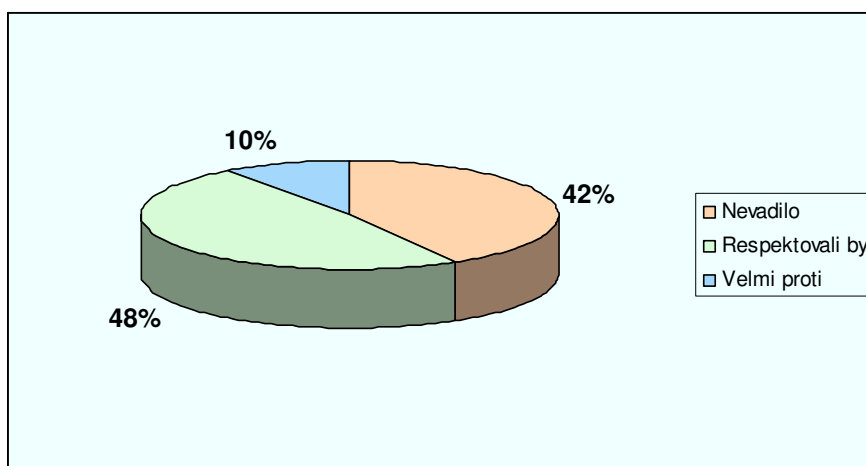
Graf č. 32. Představa životního partnera jiné rasy dle ZŠ a G.

Téměř polovina žáků ZŠ (45 %) si umí za svého životního partnera představit člověka jiné rasy a národnosti. Studenti gymnázií se kladně vyjádřili v 37 %. Naopak tuto představu odmítlo 32 % žáků a 27 % studentů

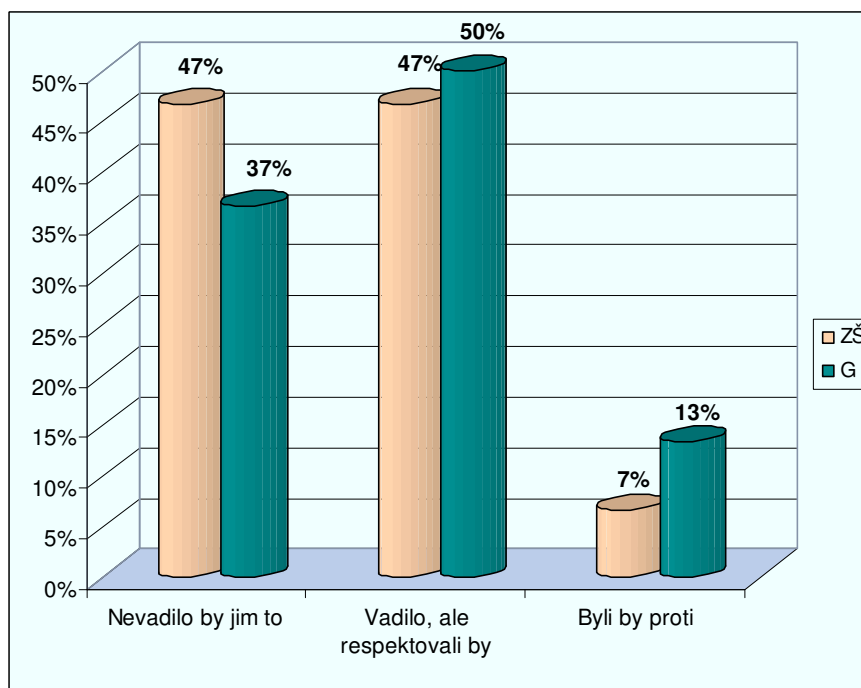
Otázka č. 12: **Dokážete odhadnout reakce rodičů, kdybyste si domů přivedli partnera jiné rasy/národnosti?**

Graf č. 33. Reakce rodičů.

Podle 48 % tázaných by jejich rodiče sice nesouhlasili, ale respektovali by partnera jiné rasy a národnosti jako volbu svého dítěte. Nesouhlasné stanovisko u svých rodičů předpokládá 10 % a 42 % respondentů si myslí, že by to jejich rodičům nevadilo.

Graf č. 34. Reakce rodičů na ZŠ a G.

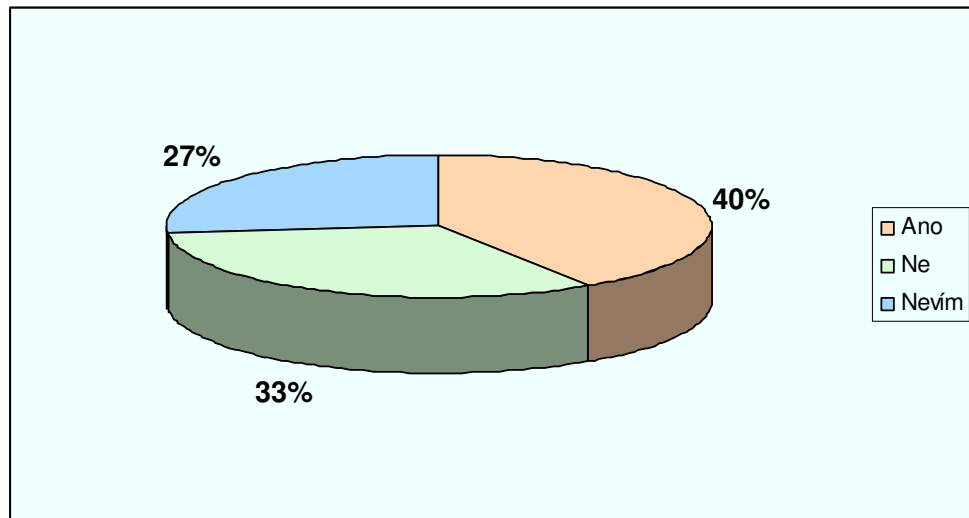
Názor, že by rodiče sice nesouhlasili, ale rozhodnutí svého dítěte pro životního partnera jiné rasy by respektovali, uvedlo 47 % žáků ZŠ a rovných 50 % studentů gymnázií. Větší rozdíl je vidět u předpokladu, že by to rodičům nevadilo vůbec. Toleranci svých rodičů předpokládá 47 % žáků ZŠ a v menší míře studenti gymnázií – 37 %.

Otázka č. 13: Měli byste zájem o předmět, který by vás seznámil s kulturou a tradicemi jiných národností?

Jedním z cílů mého výzkumu bylo zjistit, jestli mají žáci základních škol a studenti gymnázií odlišný zájem o kulturu a tradice jiných národností. Pomocí této otázky jsem se snažila najít odpověď.

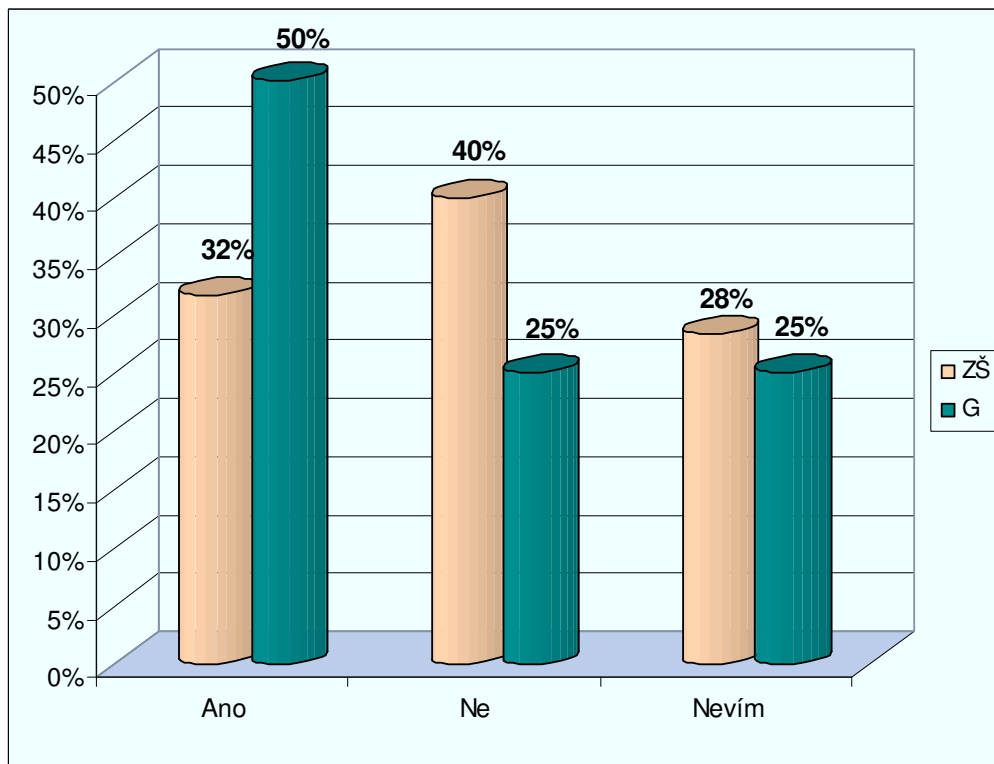

Graf č. 35. Zájem o předmět týkající se kultury a tradic jiných národností.

Překvapivým zjištěním pro mě bylo, že 33 % dospívajících by nemělo zájem o předmět, který by je seznámil s kulturou a tradicemi jiných národností. 40 % by podobný předmět uvítalo a 27 % nevědělo.

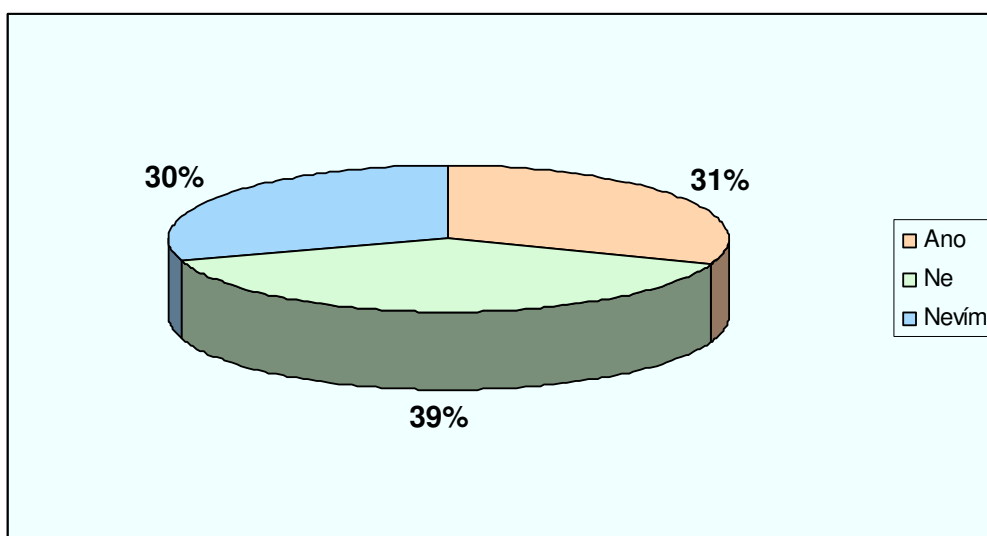
Graf č. 36. Zájem o předmět týkající se kultury jiných národností na ZŠ a G.

Zájem o předmět, který by respondenty více seznámil s tradicemi a kulturou jiných národností projevilo 32 % žáků ZŠ a 50 % studentů gymnázií. Odmítavě se vyjádřilo 40 % žáků ZŠ a 25 % studentů. Stejně procento studentů gymnázia nevědělo, zda-li by o podobný předmět měli zájem, zatímco u žáků ze základních škol si nebylo jisto 28% dotázaných.

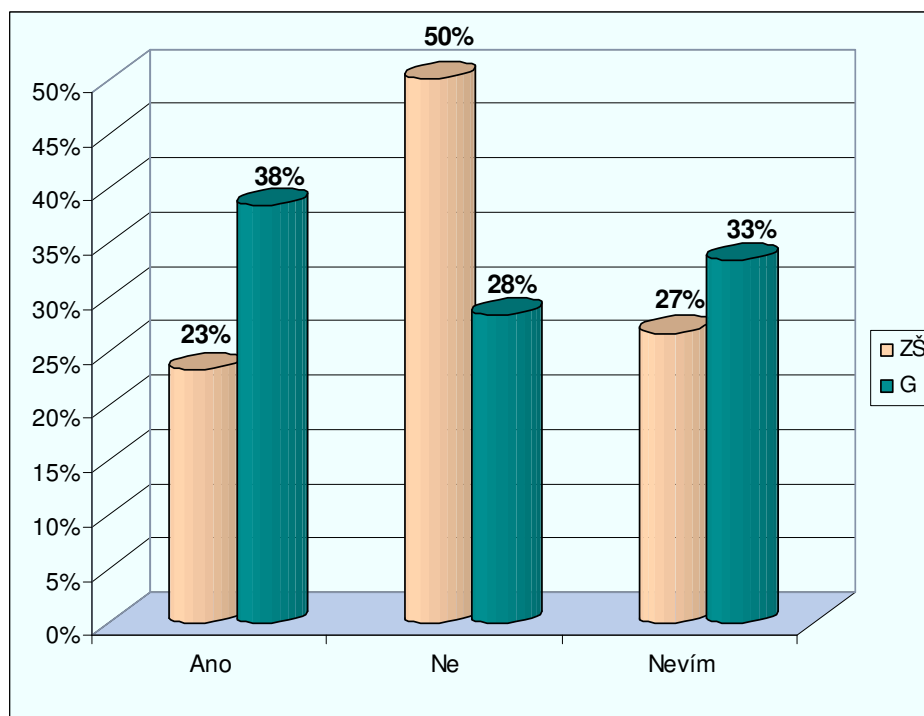
Otázka č. 14: **Myslíte, že všechny rasy/národnosti jsou stejně inteligentní?**

Graf č.37. *Názor na inteligenci všech ras a národností.*

Velmi vyrovnané jsou názory respondentů na inteligenci všech ras a národností. 31 % předpokládá stejnou inteligenci, 39 % vidí rozdíly a 30 % si nebylo jisto.

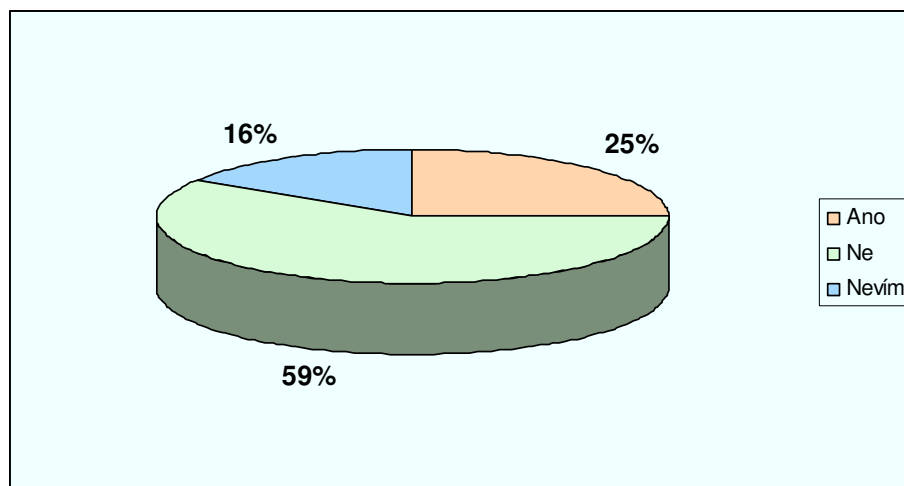
Graf č. 38. Názory na inteligenci všech ras a národností na ZŠ a G.

Odlišnost v inteligenci různých ras a národností spatřuje rovných 50 % žáků ZŠ a téměř o polovinu méně studentů gymnázií, kteří uvedli rozdílnou inteligenci v 28 % odpovědí. Stejnou inteligenci předpokládá 23 % žáků ZŠ a 38 % studentů.

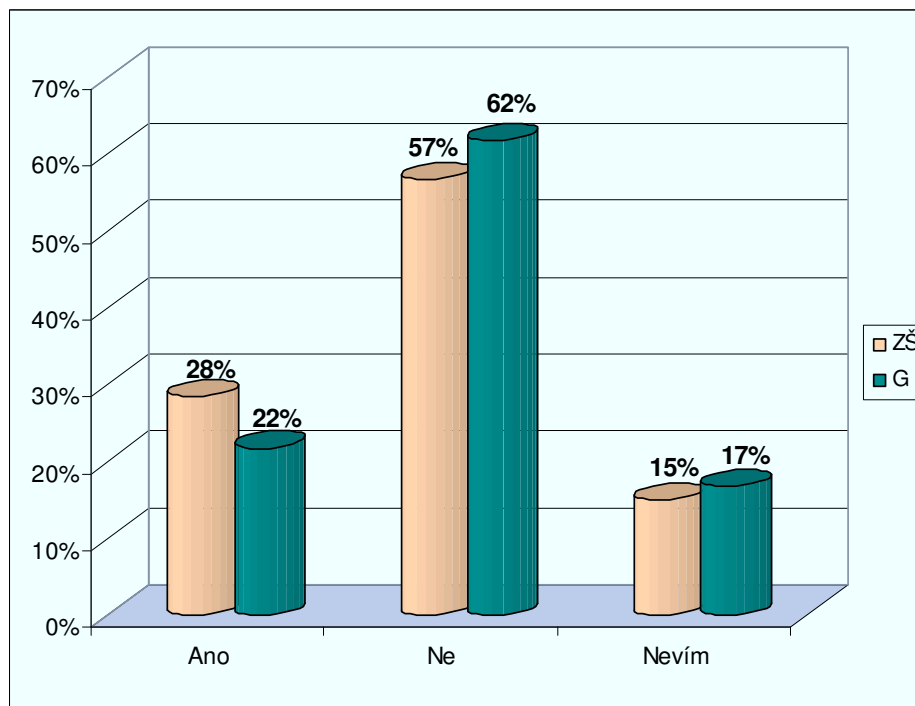
Otázka č. 15: **Myslíte, že všechny rasy/národnosti mají stejné povahové vlastnosti, ať už kladné nebo záporné?**

Graf č. 39. Názor na povahové vlastnosti.

Nadpoloviční většina (59 %) si myslí, že povahové vlastnosti různých ras a národností se odlišují. Shodu uvádí 25 % a 16 % nevědělo.

Graf č. 40. Názor na povahové vlastnosti na ZŠ a G.

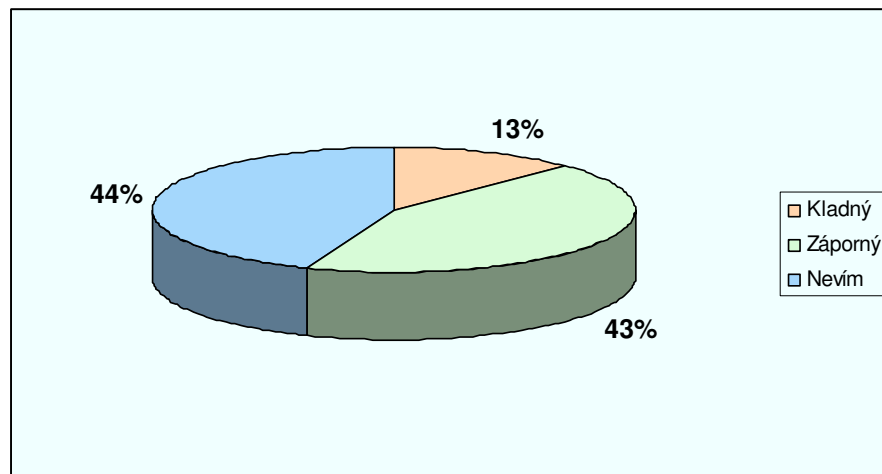
Studenti gymnázií v 62 % předpokládají, že se povahové vlastnosti jednotlivých ras a národností liší. Žáci ZŠ tento předpoklad vyslovili v 57 % odpovědí. Naopak rozdíly v povaze nepředpokládá 28 % žáků ZŠ a 22 % gymnazistů.

Otázka č. 16: **Jaký je váš názor na soužití více národností v České republice?**

U této možnosti měli respondenti na výběr ze tří možností:

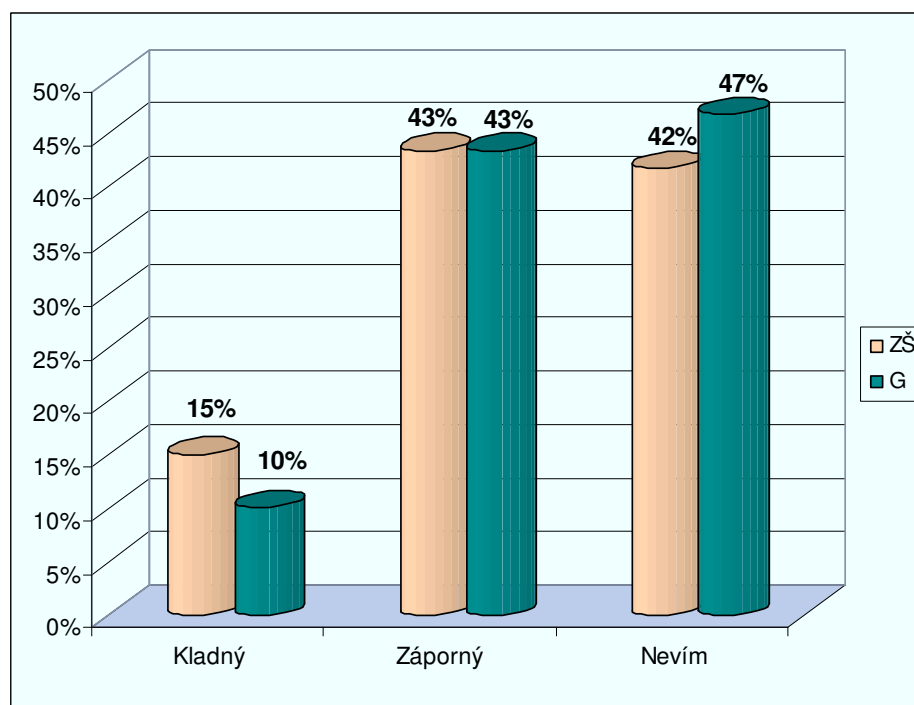
- Kladný, je to možnost poznat ostatní kultury a obohatit svou vlastní. Jde o přirozený jev.
- Cizinci nám přinášejí spoustu problémů, zvyšují kriminalitu, berou pracovní příležitosti.
- Nevím, nemám vyhraněný názor.

Graf č. 41. Soužití více národností v ČR.

Touto otázkou jsem chtěla zmapovat názory na soužití s cizinci žijícími v naší republice. Pouze 13 % respondentů má na soužití více národností v České republice kladný názor. Vnímají ho jako přirozený jev i jako možnost poznat ostatní kultury a obohatit tak svou vlastní. K názoru, že cizinci nám přináší spoustu problému, zvyšují kriminalitu a berou pracovní příležitosti se přiklonilo 43 % dotázaných. Nevyhraněný názor uvedlo 44 % respondentů.

Graf č. 42. Soužití více národností dle ZŠ a G.

Z grafu je zřejmá shoda u žáků i studentů gymnázií (43 %) v odmítavém postoji vůči soužití více národností v České republice. Za přínos takové soužití považuje pouze 15 % žáků ZŠ a 10 % gymnazistů. Nevyhraněný názor uvedlo 42 % žáků ZŠ a 47 % studentů.

7 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

Pro ověření svých hypotéz jsem zvolila test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Hladinu významnosti jsem zvolila 0,01 a vypočítanou hodnotu χ^2 srovnávám s kritickou hodnotou pro 1 stupeň volnosti.

$$\chi_{0,01}^2(1) = 6,635$$

$$\chi^2 < \chi_{0,01}^2$$

7.1 Vyhodnocení závislosti mezi předsudky v partnerských a přátelských vztazích a typem školy

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v oblasti partnerských a přátelských vztahů.

H₁: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v oblasti partnerských a přátelských vztahů.

K ověření této hypotézy jsem použila odpovědi na otázky č. 6 a č. 11.

Tabulka č. 2. Postoj ke kamarádovi jiné rasy či národnosti.

ot. č. 6	Nevadil	Vadil	$\chi^2 = 0,134172$
ZŠ	54	4	
G	54	3	

Vzhledem k tomu, že kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je vyšší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, přijímáme nulovou hypotézu. Ve výskytu předsudků vůči kamarádovi jiné rasy nebo národnosti není rozdíl mezi žáky ZŠ a stejně starými studenty gymnázia.

Tabulka č. 3. Postoj k životnímu partnerovi jiné rasy/národnosti.

ot. č.11	Nevadil	Vadil	$\chi_2 = 0,005492$
ZŠ	27	19	
G	22	16	

Vzhledem k tomu, že kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je vyšší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, přijímáme nulovou hypotézu. V postoji vůči životnímu partnerovi jiné rasy a národnosti není rozdíl ve výskytu předsudků u žáků ZŠ a stejně starých studentů gymnázia.

Můžeme tedy říct, že mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není statisticky významný rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v oblasti partnerských a přátelských vztahů.

7.2 Vyhodnocení závislosti mezi postojem k romskému vyučujícímu a typem školy

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji vůči romskému vyučujícímu.

H₂: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji vůči romskému vyučujícímu.

Tabulka č. 4. Postoj žáků a studentů k romskému vyučujícímu.

ot. č. 5	Vadil	Nevadil	$\chi_2 = 2,599534$
ZŠ	16	28	
G	25	22	

Vzhledem k tomu, že kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je vyšší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, přijímáme nulovou hypotézu. V postojích vůči romskému vyučujícímu není výskyt předsudků u žáků ZŠ vyšší než u stejně starých studentů gymnázia

7.3 Vyhodnocení závislosti mezi postojem k romskému spolužákovi a typem školy

H_0 : Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji k romskému spolužákovi.

H_3 : Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji k romskému spolužákovi.

Tabulka č. 5. Postoj žáků a studentů k romskému spolužákovi.

ot. č. 4	Vadil	Nevadil	$\chi_2 = 13,4872$
ZŠ	6	45	
G	20	24	

Kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je nižší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, zamítáme tedy nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu. Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií existuje statisticky významný rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji k romskému spolužákovi.

Velmi mě překvapilo zjištění, že předsudky v postoji vůči romskému spolužákovi jsou oproti mému očekávání vyšší u studentů gymnázií ve srovnání s žáky základních škol, kteří se naopak projeví jako tolerantnější.

7.4 Vyhodnocení závislosti mezi postojem ke spolužákovi jiné rasy/národnosti a typem školy

H₀: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií není rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji ke spolužákovi jiné rasy či národnosti (např. Slovák, černocho).

H₄: Mezi žáky základních škol a stejně starými studenty víceletých gymnázií je rozdíl ve výskytu etnických a rasových předsudků v postoji ke spolužákovi jiné rasy či národnosti (např. Slovák, černocho).

Tabulka č. 6. Postoj vůči spolužákovi např. Slovákovi, černochovi.

ot. č. 3	Vadil	Nevadil	$\chi^2 = 0,000627$
ZŠ	1	57	
G	1	55	

Vzhledem k tomu, že kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je vyšší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, přijímáme nulovou hypotézu. V přístupu ke spolužákovi jiné rasy, např. Slovákovi nebo černochovi, není rozdíl ve výskytu předsudků u žáků ZŠ ve srovnání se stejně starými studenty gymnázií.

7.5 Vyhodnocení závislosti mezi zájmem o kulturu a tradice jiných národností a typem školy

H₀: O seznámení s tradicemi a kulturou jiných národností nemají větší zájem studenti gymnázií ve srovnání s žáky základních škol.

H₅: O seznámení s tradicemi a kulturou jiných národností mají větší zájem studenti gymnázií než žáci základních škol.

K ověření této hypotézy jsem použila odpovědi u otázky č. 9 a č. 13

Tabulka č. 7. Zájem žáků a studentů o kulturní akci.

ot. č. 9	Ano	Ne	$\chi_2 = 1,135329$
ZŠ	2	45	
G	5	46	

Vzhledem k tomu, že kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je vyšší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, přijímáme nulovou hypotézu. O kulturní akci zaměřenou na tradice jiných kultur nemají větší zájem studenti gymnázií ve srovnání s žáky základních škol

Tabulka č. 8. Zájem žáků a studentů o předmět.

ot. č. 13	Ano	Ne	$\chi_2 = 4,503182$
ZŠ	19	24	
G	30	15	

Vzhledem k tomu, že kritická hodnota chí-kvadrátu na stanovené hladině významnosti a při daných stupních volnosti je vyšší než vypočítaná hodnota chí-kvadrátu, přijímáme nulovou hypotézu. O předmět seznamující s tradicemi a kulturou jiných národností nemají větší zájem studenti gymnázií ve srovnání s žáky základních škol

Vzhledem k tomu, že neexistuje statisticky významný rozdíl mezi zájmem o jiné kultury v souvislosti s typem školy, můžeme tedy obecně říci, že o seznámení s tradicemi a kulturou jiných národností nemají větší zájem studenti gymnázií ve srovnání s žáky základních škol.

8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jestli existuje rozdíl v rasových a etnických postojích žáků základních škol a studentů víceletých gymnázií ve stejném věku. Jako další cíle mého výzkumu byly stanoveny tyto oblasti:

1. Zjistit, jestli je rozdíl v přístupu k jiným etnikům v roli spolužáků, přátel nebo životních partnerů.
2. Posoudit rozdíl v předsudcích vůči romskému spolužákovi a spolužákovi jiné rasy.
3. Zmapovat zájem o seznámení se s kulturou a tradicemi jiných národností.

Výsledky mého výzkumu mě poměrně překvapily. Příjemným zjištěním bylo, že v oblasti mezilidských vztahů jsou postoje žáků základních škol srovnatelné se studenty víceletých gymnázií, obě skupiny respondentů se mi jevily jako poměrně tolerantní. V postojích vůči romskému vyučujícímu a spolužákovi jiné rasy či národnosti, kdy byl příkladem uveden černocho a Slovák, dále pak v postojích vůči kamarádovi a životnímu partnerovi jiné rasy nebo národnosti, nebyli zjištěny statisticky významné rozdíly mezi základní školou a gymnáziem.

Ve srovnání postojů vůči romskému spolužákovi už ale o statisticky významném rozdílu hovořit můžeme. Vůči romskému spolužákovi je dospívající mládež podstatně více zaujatá a předsudky jsou jasně patrné. Výsledky mého výzkumu prokázaly existující rozdíl v postoji vůči romskému spolužákovi mezi žáky základních škol a studenty víceletých gymnázií, kdy překvapivě pro mě se mnohem tolerantněji projevili žáci základních škol. Na základě těchto výsledků vyvozují, že zatímco spolužák jiné rasy a národnosti by dospívající mládeži nevadil, vůči romskému spolužákovi se objevují zřetelné výhrady.

Jeden z dílčích cílů výzkumu směřoval ke zjištění, zda-li se liší zájem o poznání tradic a kultur jiných národností mezi studenty víceletých gymnázií a žáky základních škol, ať už by byl zrealizován formou kulturní akce nebo vyučovacího předmětu. Ukázalo se, že z celkového počtu 120 respondentů projevilo zájem o kulturní akci zaměřenou na tradice jiných kultur 76 % mladých lidí a o předmět, který by žáky a studenty seznámil s kulturou a tradicemi jiných národností celkem 41 % respondentů. Rozdíl mezi žáky základních škol a studenty gymnázií ale není statisticky významný.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala rasovými a etnickými předsudky v postojích dnešní mladé generace. Zajímalo mě, jestli existuje rozdíl mezi postoji žáků základních škol a studentů víceletých gymnázií vůči rasovým a etnickým menšinám a svůj výzkum jsem zaměřila na objasnění této problematiky. Po nastudování odborné literatury jsem se nejdříve pokusila nastínit co nejvíce teoretických informací a poté přešla k samotnému výzkumu. Příjemným překvapením pro mě bylo, že dnešní mládež se k etnickým a rasovým menšinám v obecném měřítku staví mnohem tolerantněji, než jsem očekávala a to bez ohledu na školu, kterou navštěvují. Pouze v názorech na romskou menšinu se promítly negativní postoje, což se potvrdilo zejména v odmítavém přístupu k romskému spolužákovvi. Vysvětlení vidím v celkovém společenském naladění k romské menšině, kdy většinová společnost s touto minoritou doposud nenašla společnou řeč a zřejmě nás čeká ještě dlouhá cesta k vzájemnému porozumění.

Výzkumy zaměřené na rasové a etnické předsudky pokládám za důležité z toho důvodu, že podávají obraz o naší společnosti jako takové a ukazují, co je potřeba změnit a k jakým změnám už v průběhu posledních let došlo.

Pozornost je třeba zaměřit především na děti a mládež. Seznámit je s různými kulturními odlišnostmi, připravit je na komunikaci s příslušníky jiných národů, formovat jejich postoje tak, aby vnímaly multikulturní kontakt jako něco pozitivního, obohacujícího a tudíž přínosného. Výchova musí působit preventivně proti netolerantnímu smýšlení. Dnes se již běžně od nejútlejšího věku vyučuje na školách cizí jazyk. To je určitě žádoucí a dalším generacím se tím otevřou dveře do celého světa. Je ale nutné, aby i my jsme otevřeli dveře jiným. Nelze dopustit, aby naše děti vyrůstali v prostředí otevřeně sympatizujícím s rasismem a samy se tak staly vůči jiným etnickým skupinám nepřátelskými. Je nanejvýš potřebné, aby školy a i samotní rodiče pozitivním směrem zprostředkovali dětem základní odlišnosti a hodnoty menšinových národnostních skupin a tím odstraňovali nebo alespoň co nejvíce zmírňovali rasovou nesnášenlivost. Samozřejmě jsou i rodiče, kteří mají vůči menšinám vyhraněný postoj, bohužel v negativním smyslu, který pak dále předávají svým potomkům. V tomto případě velmi záleží zejména na osobnosti pedagoga, který by měl být schopen ovlivnit myšlení svých žáků pozitivním směrem a nabídnout jim i jiný úhel pohledu. Pokud chceme žít v tolerantním světě, sami musíme jít příkladem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALEXANDER, J. C. Promýšlení „způsobů začlenění“: asimilace, napojování a multikulturalismus jako varianty občanské participace. In MARADA, R. *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 49-71. ISBN 80-7325-111-6.
- [2] BAKALÁŘ, P. *Tabu v sociálních vědách*. Praha: Votobia Praha, 2003. 343 s. ISBN 80-7220-135-2.
- [3] BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia Praha, 2004. 179 s. ISBN 80-7220-180-8.
- [4] Český statistický úřad [online]. c2011 [cit. 2011-03-24]. Počet cizinců v ČR. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>.
- [5] DARWIN, Ch. *O původu člověka*. Vyd. 2., revidované. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1423-3.
- [6] FREDRICKSON, G. M. *Rasismus - Stručná Historie*. Brno: Jiří Buchal - BB/art, 2003. 157 s. ISBN 80-7341-124-5.
- [7] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- [8] GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2000. 596 s. ISBN 80-7203-124-4
- [9] CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha, a.s., 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7
- [10] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [11] JAKOUBEK, M., (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: TRITON, 2008. 403 s. ISBN 978-80-7387-105-5.
- [12] KALEJA, M.; KNEJP, J. (ed.), *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
- [13] KALEJA, M.; KNEJP, J. Exkurz do historie Romů na území českých a slovenských zemí do roku 1945. In KALEJA, M.; KNEJP, J. *Mluvme o Romech: Aven*

- vakeras pal o Roma. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. s. 21-34. ISBN 978-80-7368-708-3.*
- [14] KOVATS, M. Politika romské identity: mezi nacionalismem a chudobou. In JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita*. Praha: TRITON, 2008. s. 187-199. ISBN 978-80-7387-105-5.
- [15] MARADA, R. (ed.). *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 310 s. ISBN 80-7325-111-6.
- [16] MÜLLER, K. *Češi a občanská společnost*. Praha: TRITON s.r.o., 2003. 271 s. ISBN 80-7254-387-3.
- [17] PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova : Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2
- [18] PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- [19] PŘIBÁŇ, J. *Jací můžeme být: Podoby demokracie a identity v multikulturní situaci*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 115 s. ISBN 80-86429-30-X.
- [20] ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, s.r.o, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.
- [21] SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci : Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, s.r.o., 2005. 134 s. ISBN 80-7363-022-2.
- [22] ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu : Sborník*. Praha: Portál, 1998. 208 s. ISBN 80-7178-285-8.
- [23] *Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 11, s. 354.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

G Gymnázium.

ZŠ Základní škola

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf č. 1. Cizinci v ČR.</i>	31
<i>Graf č. 2. Zastoupení chlapců a dívek.</i>	41
<i>Graf č. 3. Setkání se s projevy rasismu.</i>	41
<i>Graf č. 4. Setkání se s projevy rasismu na ZŠ a G.</i>	42
<i>Graf č. 5. Pozice útočníka, oběti, nezúčastněného.</i>	42
<i>Graf č. 6. Pozice útočníka, oběti a nezúčastněného na ZŠ a G.</i>	43
<i>Graf č. 7. Vztah ke spolužákovi jiné národnosti nebo rasy.</i>	43
<i>Graf č. 8. Vztah ke spolužákovi jiné rasy nebo národnosti na ZŠ a G.</i>	44
<i>Graf č. 9. Vztah k romskému spolužákovi.</i>	45
<i>Graf č. 10. Vztah k romskému spolužákovi na ZŠ a G.</i>	45
<i>Graf č. 11. Postoj k romskému vyučujícímu.</i>	46
<i>Graf č. 12. Postoj k romskému vyučujícímu na ZŠ a G.</i>	46
<i>Graf č. 13. Postoj ke kamarádovi jiné rasy nebo národnosti.</i>	47
<i>Graf č. 14. Postoj ke kamarádovi jiné rasy na ZŠ a G.</i>	47
<i>Graf č. 15. Názor na hnutí skinheads.</i>	48
<i>Graf č. 16. Názor na hnutí skinheads na ZŠ a G.</i>	49
<i>Graf č. 17. Vztah k Romům v ČR.</i>	50
<i>Graf č. 18. Vztah k Romům na ZŠ a G.</i>	50
<i>Graf č. 19. Vztah k Vietnamcům.</i>	51
<i>Graf č. 20. Vztah k Vietnamcům na ZŠ a G.</i>	52
<i>Graf č. 21. Vztah k Ukrajincům.</i>	52
<i>Graf č. 22. Vztah k Ukrajincům na ZŠ a G.</i>	53
<i>Graf č. 23. Vztah k jiným národnostním menšinám.</i>	54
<i>Graf č. 24. Vztah k jiným národnostním menšinám na ZŠ a G.</i>	54
<i>Graf č. 25. Zájem o kulturní akce</i>	55
<i>Graf č. 26. Zájem o kulturní akci na ZŠ a G.</i>	56
<i>Graf č. 27. Názor na inteligenci romských dětí.</i>	57
<i>Graf č. 28. Názor na inteligenci romských dětí na ZŠ a G.</i>	57
<i>Graf č. 29. Důvody odlišností inteligence romských dětí.</i>	58
<i>Graf č. 30. Důvody odlišností inteligence romských dětí dle ZŠ a G.</i>	59
<i>Graf č. 31. Představa životního partnera.</i>	59

<i>Graf č. 32. Představa životního partnera jiné rasy dle ZŠ a G. ....</i>	60
<i>Graf č. 33. Reakce rodičů. ....</i>	60
<i>Graf č. 34. Reakce rodičů na ZŠ a G. ....</i>	61
<i>Graf č. 35. Zájem o předmět týkající se kultury a tradic jiných národností. ....</i>	62
<i>Graf č. 36. Zájem o předmět týkající se kultury jiných národností na ZŠ a G. ....</i>	62
<i>Graf č.37. Názor na inteligenci všech ras a národností. ....</i>	63
<i>Graf č. 38. Názory na inteligenci všech ras a národností na ZŠ a G. ....</i>	64
<i>Graf č. 39. Názor na povahové vlastnosti. ....</i>	64
<i>Graf č. 40. Názor na povahové vlastnosti na ZŠ a G. ....</i>	65
<i>Graf č. 41. Soužití více národností v ČR. ....</i>	66
<i>Graf č. 42. Soužití více národností dle ZŠ a G. ....</i>	66

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1. Zastoupení chlapců a dívek.....</i>	<i>40</i>
<i>Tabulka č. 2. Postoj ke kamarádovi jiné rasy či národnosti.....</i>	<i>68</i>
<i>Tabulka č. 3. Postoj k životnímu partnerovi jiné rasy/národnosti.....</i>	<i>69</i>
<i>Tabulka č. 4. Postoj žáků a studentů k romskému vyučujícímu.....</i>	<i>69</i>
<i>Tabulka č. 5. Postoj žáků a studentů k romskému spolužákovi.....</i>	<i>70</i>
<i>Tabulka č. 6. Postoj vůči spolužákovi např. Slovákovi, černochovi.....</i>	<i>71</i>
<i>Tabulka č. 7. Zájem žáků a studentů o kulturní akci.....</i>	<i>72</i>
<i>Tabulka č. 8. Zájem žáků a studentů o předmět.....</i>	<i>72</i>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Obracím se na vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který je zcela anonymní a časově nenáročný. Slouží pro účely méj bakalářské práce věnované postojům mladé generace vůči příslušníkům jiných etnik.

Děkuji za pravdivé odpovědi a čas věnovaný vyplnění.

Michaela Zachrlová

FHS UTB ve Zlíně

obor sociální pedagogika

Zvolenou odpověď zakroužkujte:

1. Pohlaví:

a) chlapec

b) dívka

Věk: .....

Škola.....

2. Setkali jste se někdy s projevy rasismu ve svém okolí?

a) ano

b) ne

c) nevím

Pokud ano, byl/a jste:

a) útočník

b) oběť

c) nezúčastněný

3. Vadilo by vám mít za spolužáka např. Slováka, černocho?

a) ano

b) ne

c) nevím

4. Vadil by vám romský spolužák?
a) ano
b) ne
c) nevím
5. Vadil by vám romský vyučující?
a) ano
b) ne
c) nevím
6. Mohli byste mít nebo máte kamaráda člověka jiné rasy/národnosti?
a) ano
b) ne
c) nevím
7. Jaký je váš názor na hnutí skinheads?
a) nesouhlasím s ním a odsuzuji ho
b) je mi blízké a sympatizuji s ním
c) nezajímá mě a nic bližšího o něm nevím
8. Co si myslíte o národnostních menšinách v ČR?

Romové.....
.....
.....

Vietnamci.....
.....
.....

Ukrajinci.....
.....
.....

Jiní (konkrétně).....
.....
.....
.....

9. Vadilo by vám jít na kulturní akci (film, divadlo atd.) pojednávající o tradicích jiných kultur?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10. Myslíte si, že např. romské děti jsou stejně inteligentní jako české děti? Pokud ne, proč?

- a) ano
  - b) ne, protože.....
- .....
- .....

11. Dokážete si představit příslušníka jiné rasy/národnosti jako svého životního partnera?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

12. Dokážete odhadnout reakce rodičů, kdybyste si domů přivedli partnera jiné rasy/národnosti?

- a) nevadilo by jim to, přijali by to bez problémů
- b) vadilo by jim to, ale respektovali by mé rozhodnutí
- c) byli by velmi proti

13. Měli byste zájem o předmět, který by vás seznámil s kulturou a tradicemi jiných národností?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

14. Myslíte, že všechny rasy/národnosti jsou stejně inteligentní?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

15. Myslíte, že všechny rasy/národnosti mají stejné povahové vlastnosti, ať už kladné nebo záporné?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

16. Jaký je váš názor na soužití více národností v České republice?

- a) kladný, je to možnost poznat ostatní kultury a obohatit svou vlastní.
Jde o přirozený jev.
- b) cizinci nám přinášejí spoustu problémů, zvyšují kriminalitu, berou pracovní příležitosti
- c) nevím, nemám vyhraněný názor